

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут інноваційних освітніх технологій
Кафедра конституційного, адміністративного та фінансового права**

ОРОНОВСЬКА Мар'яна Євгенівна

**Фінансово-правові засади страхування в Україні /
Financial and legal principles of insurance in Ukraine**

**спеціальність: 081 – Право
магістерська програма – Право**

Магістерська робота

Виконала студентка групи ПРзм-22
М.Є. Ороновська

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент О.Р. Шевчук

Магістерську роботу допущено
до захисту:

«___»_____2018 р.

Завідувач кафедри
д.ю.н., доцент С.К. Гречанюк

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

РЕЗЮМЕ

Магістерська робота містить 121 сторінку, складається з вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел із 193 найменувань.

Мета магістерської роботи полягають у тому, щоб на основі комплексного та багатостороннього аналізу сутності та змісту страхування як невід'ємної функції держави, історичного та зарубіжного досвіду, аналізу вітчизняного фінансового законодавства, фінансово-правових режимів, що встановлюються державою у сфері страхування, обґрунтувати та сформулювати базові теоретичні засади фінансово-правового регулювання страхування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері страхування, які виникають у процесі фінансової діяльності держави, тенденції їх розвитку та вдосконалення самого механізму правового регулювання фінансових правовідносин у сфері страхування.

Предметом дослідження є правові основи діяльності держави та її уповноважених органів з регулювання фінансових відносин у сфері страхування, стан та перспективи їх розвитку, включаючи зміст фінансово-правових норм законів, інших нормативно-правових актів України та міжнародних норм.

Одержані висновки та їх новизна: полягають у можливості використання одержаних результатів дослідження для вдосконалення національного страхового законодавства; в подальших загальнотеоретичних дослідженнях.

Ключові слова: страхування; фінансово-правове регулювання страхової діяльності; страховий фонд; фінансово-правовий режим страхування; обов'язкове страхування, добровільне страхування.

RESUME

Master thesis contains 121 pages, consists of entry, three sections, conclusions, list of sources with 193 titles.

The aim of the postgraduate study program is to substantiate and formulate on the basis of an integrated and multilateral analysis of the essence and content of insurance as an integral function of the state, historical and foreign experience, analysis of domestic financial legislation, financial and legal regimes established by the state in the field of insurance. basic theoretical foundations of financial and legal regulation of insurance.

The object of research is social relations in the field of insurance that arise in the process of financial activity of the state, trends in their development and improvement of the mechanism of legal regulation of financial legal relations in the field of insurance.

The subject of the study is the legal basis of the state and its authorized bodies for regulating financial relations of insurance, the state and prospects for their development, including the content of financial and legal norms of laws, other normative legal acts of Ukraine and international norms.

The resulting conclusions and novelty: is the ability to use the obtained research results to improve the Ukraine's legislation of insurance; in the future of general studies.

Keywords: insurance; financially-legal adjusting of insurance activity; insurance fund; financially-legal mode of insurance; obligatory insurance; voluntarily insurance.

АНОТАЦІЯ

Ороновська М.Є. Фінансово-правові засади страхування в Україні – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 8.03040101 – Правознавство. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2018.

У магістерській роботі досліджується правова природа страхування як суспільного явища, що, з одного боку, виступає як елемент фінансової системи країни, з іншого – як механізм захисту осіб від негативних наслідків певних непередбачуваних подій. При цьому висвітлюється саме фінансово-правовий аспект страхової діяльності. Визначається поняття страхування з позицій фінансового права, надається історико-правовий аналіз становлення фінансово-правового регулювання страхової діяльності, дається тлумачення фінансовим правовідносинам, що виникають у сфері страхування, висвітлюються фінансово-правові режими існуючих форм страхування.

ANNOTATION

Oronovskaya M E Financial and legal principles of insurance in Ukraine – Manuscript.

Research on education and qualification of «Master» in the field 8.03040101 – Jurisprudence. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2018.

The master's thesis is devoted to we deal with investigation of the legal character of insurance, like social phenomenon, which on the one hand functions like the element of financial system of the country, and on the other hand like a mechanism of citizens defense from negative consequences of definite unforeseeable events.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Історико -теоретичні аспекти страхування.....	12
1.1. Історія розвитку та становлення фінансово-правового регулювання страхування.....	12
1.2. Сутність страхування як інституту фінансового права	21
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. Фінансово-правове регулювання страхування в Україні.....	33
2.1. Правові форми страхової діяльності.....	33
2.2. Принципи фінансово-правового регулювання страхування в Україні.....	41
2.3. Поняття фінансових правовідносин у галузі страхування та особливості їх змісту.....	48
2.4. Класифікація фінансових правовідносин у галузі страхування.....	58
Висновки до другого розділу.....	69
РОЗДІЛ 3. Фінансово-правові режими у галузі страхування.....	72
3.1. Фінансово-правовий режим обов'язкового страхування	72
3.2. Фінансово-правовий режим добровільного страхування.....	85
Висновки до третього розділу.....	98
ВИСНОВКИ.....	100
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	104

ВСТУП

Актуальність теми дослідження пов'язана з поєднанням теоретичного та практичного характеру. Людство протягом усього свого розвитку характеризується наявністю великої кількості негативних обставин, що ставить під загрозу матеріальне та соціальне благополуччя членів суспільства. Кожна людина постійно відчуває небезпеку заподіяння шкоди їй власності або життю та здоров'ю різним подіям природного, техногенного чи іншого характеру, вірогідність якого об'єктивно присутня в її житті. Тому для людини, особливо сьогодні, важливо, щоб існувала потреба у своєчасному матеріальному відшкодуванні, яке може настати внаслідок пошкодження його матеріальних або соціальних (особистих нематеріальних) переваг. Роль у цих процесах має зіграти держава. Стратегічною метою сталого розвитку України є підвищення рівня та якості життя населення в умовах динамічного розвитку економіки та соціальної сфери, збереження виробничого потенціалу природного комплексу країни. У сучасних умовах формування економічної та політичної системи України проблеми та напрямки державної політики щодо збереження соціальної рівноваги та подолання соціальної напруженості мають величезне значення і особливо актуальну. З огляду на це відбувається переорієнтація постулатів фінансового права на нову систему в системі захисту юридичних та фізичних осіб від матеріальних та соціальних втрат, які можуть виникнути внаслідок непередбачуваних подій. Основною правовою формою фінансового захисту в економічно розвинених країнах є страхування. Згідно з аналізом історії та нинішнього формування

страхового інституту - це обов'язковий елемент кожної економічної та соціальної системи суспільства. Стратегія як невід'ємна умова розвитку та стабільності держави - це невід'ємна частина його функції, яка зменшує економічні втрати, а в деяких випадках - і зміцнює економічний суверенітет країни. Будь-який напрямок діяльності держави (виконання його властивих функцій) здійснюється правовим (законодавчим) способом. Відповідно держава, що регулює страхові відносини, забезпечує реалізацію стратегічної ролі страхування в країнах з ринковою економікою, що полягає у відновленні певних інтересів. У той же час, внаслідок страхування, як види діяльності, окрім зазначених, є й інші соціально корисні функції. Перш за все, в рамках економічних та фінансових відносин це один з засобів формування (накопичення) грошових ресурсів, одного з найбільш стабільних джерел довгострокових інвестицій в економіку держави; виступає важливим елементом фінансової системи держави, відволікаючи від обігу надлишкову грошову масу, тим самим здійснюючи антиінфляційний вплив, оптимізуючи формування платіжного балансу держави; звільняє бюджет від частини витрат у разі аварій та катастроф різного походження, що стабілізує фінанси держави. Правове регулювання страхування зазнало значних змін з моменту незалежності України та її переходу до ринкових відносин. Ці зміни пов'язані з переходом на нові принципи страхового полісу штату. Роль страхування як невід'ємної частини фінансової системи України була змінена. Системне збільшення ролі страхування в усіх сферах суспільного життя, у тому числі у сфері фінансової діяльності країни, визначає актуальність та необхідність теоретичного розвитку питань правового регулювання страхування. Проблеми реалізації страхових

правовідносин переважно проаналізовано з точки зору цивільного права. У науці фінансового права України на сьогоднішній день дослідження не було присвячене комплексному аналізу фінансово-правового регулювання страхування. Проте не можна не враховувати роль держави як гарант прав та інтересів громадян, включаючи майно, оскільки вона повинна забезпечити їх реалізацію, оскільки делегування цієї функції приватним суб'єктам може призвести до негативних наслідків. Одним з прикладів є знецінення внесків громадян, повернення яких є невід'ємною частиною фінансової політики України. Теоретичною основою для дослідження було роботу таких науковців як: С.С. Алексєєв, Е.А. Алісов, В.В. Безборевні, Д.А. Бекерська, Л.К. Воронова, О.О. Дмитрік М.В. Карасева, Л.Л. Кінащук, Ю.О. Крохина, М.П. Кучерєвенко, А.А. Мамедов, Г.А. Нечай, С. С. Осадець, Е. О. Ровінський, Л.А. Савченко В.І. Серебровський, С.Д. Ципкін, Р.О. Галфіна, Н.І. Химичева, О.І. Худяков, Г.Ф. Шершеневич М.Я. Шиминов Науковий розвиток фінансово-правових проблем страхової та фінансової політики у цій сфері все ще знаходиться на неадекватному рівні. Огляд існуючих правових принципів пов'язаний з інтеграційними процесами, які останнім часом були значно оновлені в суспільстві, а наближення юридичних стандартів страхування до європейських стало одним з компонентів державної політики. Національна концепція страхування в умовах глобалізації, здається, не була завершена, про що свідчить або повна відсутність нормативних правових актів, визначень багатьох ключових концепцій страхування, або недостатня науково-практична обґрунтування

визначити особливості правової природи оподаткування страхової діяльності; здійснювати класифікацію фінансово-правових відносин у

сфері страхування та розкривати їх зміст; виявити особливості фінансово-правових режимів обов'язкового та добровільного страхування; на підставі проведеного дослідження визначити напрям уніфікації Інституту фінансово-правового регулювання страхування та надати науково обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання фінансових відносин у сфері страхування. Об'єктом дослідження є соціальні відносини у сфері страхування, що виникають у процесі фінансової діяльності держави, тенденції їх розвитку та вдосконалення механізму правового регулювання фінансово-правових відносин у сфері страхування. Предметом дослідження є правова база держави та її уповноважених органів з регулювання фінансових відносин у сфері страхування, стан та перспективи їх розвитку, в тому числі зміст фінансово-правових норм законів, інших нормативно-правових актів Російської Федерації Україна та міжнародні норми. Методи дослідження вибираються на основі цілей і завдань дослідження. Методологічною основою стали філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи, а саме: діалектичний, історико-правовий, спеціально-правовий, порівняльно-правовий, а також метод інтерпретації. Зокрема, за допомогою діалектичного методу дослідження соціальних явищ та процесів здійснено аналіз розвитку страхової діяльності в Україні в цілому та обов'язкового страхування, зокрема, імперативні та диспозитивні складові в правовому регулюванні страхові правовідносини були визначені. За допомогою історико-правового методу розглядаються етапи формування фінансово-правового регулювання страхування на землях, що входять до складу сучасної України. Використовуючи спеціальний правовий метод, досліджували сутність страхування,

юридичну природу оподаткування страхової діяльності, зміст і сутність страхових відносин, регульованих нормами фінансового права. Цей метод можна вважати основним у аналізі законодавчих положень та норм, що регулюють страхові відносини у сфері фінансової діяльності держави. Порівняльний правовий метод використовувався при вивченні сучасних міжнародних фінансових і правових стандартів у сфері страхування та сучасного національного законодавства в контексті прагнень України щодо євроінтеграції. Метод тлумачення роз'яснює зміст Конституції України, законів та нормативних актів, інших норм, на підставі яких визначаються фінансові та правові засади страхування, визначається сутність фінансово-правових режимів страхування. Наукова новизна отриманих результатів. Робота магістра - це перше багатостороннє, систематичне вивчення фінансово-правових принципів страхування, яке вивчає історію розвитку та формування фінансово-правового регулювання страхування в Україні, фінансово-правові відносини, що виникають у сфері страхування, аналіз фінансові та правові режими у сфері страхування. Значною мірою наукова новизна відображається в наступних теоретичних положеннях, практичних висновках та пропозиціях, що висувуються в обороні: Страхування досліджується як одна з функцій профілактичної діяльності держави, а також страхові фонди, створення та використання яка регулюється безпосередньо нормами фінансового права - як частина національного багатства; комплексний, поетапний історико-правовий аналіз формування та розвитку фінансового та правового регулювання страхування в країнах, що включали українські землі в історії; страхування визначається як компонент і органічна частина фінансової діяльності держави; доведено, що в фінансовій системі

страхового суспільства виступає як незалежна фінансова категорія; в системі фінансового права страхування виступає як всеосяжний заклад; досліджено правову природу страхових правовідносин, що регулюються нормами фінансового права та їх детальну класифікацію; розглядаються особливості фінансово-правового режиму добровільного страхування; визначено сутність правовідносин у сфері обов'язкового державного страхування та обґрунтовано необхідність реорганізації цього інституту фінансового права; обґрунтовано необхідність введення податку на страхові внески страхових компаній; Практична цінність дослідження. Результати магістерського дослідження обумовлені його актуальністю, новизною та висновками. Його цінність полягає в наступному: в галузі досліджень матеріали майстерної роботи можуть бути використані в якості основи для подальшого розвитку проблем фінансового права, що регулює фінансові відносини у сфері страхування; у законотворчій діяльності висновки та пропозиції, сформульовані в роботі, можуть застосовуватися з удосконаленням існуючого та розробки нового фінансового законодавства, уніфікації фінансово-правового інституту страхування; в навчальному процесі результати дослідження можуть бути використані при підготовці підручників та посібників з фінансового права у відсотках

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, які поєднують вісім підрозділів, висновків, списку використаної літератури і додатку. Загальний обсяг магістерської роботи становить 121 сторінку, у тому числі– список використаних джерел, що містить 193 найменування.

Розділ 1

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ

1.1. Історія розвитку та становлення фінансово-правового регулювання страхування

Поглиблення політичної напруженості та збереження соціального балансу, що є актуальною проблемою та напрямом державної політики, стають актуальними в нинішніх умовах реформування економічної та політичної системи України. Існує переорієнтація постулатів фінансового права на нову систему в системі захисту юридичних осіб, фізичних осіб та держави від матеріальних витрат, що може призвести до нещасного випадку або інших обставин ризику. Страхування є основною правовою формою фінансового захисту в економічно розвинених країнах. Досвід розвитку страхування в цих країнах свідчить, що добре організована страхова бізнес активно сприяє вирішенню соціальних проблем. У стародавні часи люди це добре знали, будуючи спеціальні приміщення для зберігання у разі можливої небезпеки. Не можна не враховувати ті архітектурні знахідки, які підтверджують історичну зрілість страхування [88, с. 60].

Звичайно, нинішній стан страхування не можна порівнювати з первинними формами страхування доісторичного періоду. Щоб вступити на шлях економічного розвитку, Україна потребує радикальних змін, які неможливі без збільшення уваги до страхової установи як соціально-економічного механізму захисту економічної діяльності від руйнівного впливу стихійного лиха, аварій, несприятливих змін у ринкові умови тощо. Страхування - це засіб захисту, за допомогою якого можна звести до мінімуму негативні наслідки різних явищ у суспільному житті та навіть запобігти або усунути небажані наслідки їх дій. Отже, об'єктивна необхідність існування та розвитку страхування в Україні пов'язана з тим, що це ефективний, раціональний, економічний та доступний засіб захисту загальних інтересів суб'єктів (виробників товарів і послуг) та громадян. Якщо в іноземних країнах страхування вже є добре організованим правовим інститутом (системи страхування та їх правові принципи встановлюються протягом століть), то в країнах з перехідною

економікою, до яких належить Україна, страхування все ще знаходиться в стадії формування та розвитку. Крім того, нові основи організації та функціонування економіки вимагають приведення національного страхового законодавства у відповідність до потреб ринкової економіки. Проблеми, що виникають у розвитку страхування, пов'язані з низкою причин, включаючи суперечливий перебіг політичних, соціально-економічних перетворень, що відбувалися в Україні. Історіографічні дослідження фінансово-правового регулювання страхування не є великими і не відзначаються наявністю широкого кола вчених, які безпосередньо займаються цією проблемою. У науці фінансового права України ще не проводилося дослідження, присвячене комплексному аналізу фінансово-правового регулювання страхування. Питання про виникнення, зміну та припинення страхових відносин розглядалося в рамках вивчення загального інституту страхування, і здебільшого з точки зору цивільного права. Фінансові та правові відносини у сфері страхування вважалися фрагментарними, не отримали достатнього розуміння і не підлягали жодній класифікації. Мало досліджено сутність страхування з точки зору фінансового права, страхових фінансових відносин, регулюються нормами фінансового права, їх структурою, змістом, обсягом.

Вивчення дореволюційного періоду проблем правового регулювання страхування в основному стосується комерційного та майнового страхування. Праці В.Р. Іделсон, В.П. Крюков, Г.Ф. Шершеневича, І.І. Янжула, присвячена вивченню цивільно-правового характеру відносин у галузі страхування. У цих роботах розкриваються поняття та зміст договору страхування, досліджується правовий статус сторін правовідносин, аналізується поняття страхового ризику тощо. У радянський період питання правового регулювання фінансових відносин у сфері страхування розглядалося в поєднанні з іншими науковими проблемами цієї сфери, але без поділу (поділу) фінансово-правових принципів. Основна увага радянських вчених-правників К.А. Грейва, О.С. Йоффе, Д.А. Лунц, К.Г. Вобломі, Е.М. Мена, К.І. Пилов, В.К. Райхера, В.І. Серебровський, М.Я. Шимінова, В. М. Яковлев та інші вчені цього періоду в основному були спрямовані на вивчення цивільно-правових проблем у сфері страхування, місце і роль страхового права в структурі внутрішньої

правової системи. У сучасному періоді в роботах В. С. Білича, А. С. Ємельянова, І. В. Кривошеєва В. П. Янішена, В.В. Люсія, Н. Б. Пацурій, Л. І. Райтман, Т. В. Блащук, Ю. Б. Фогельсон, К.Е. Турбіна, А.І. Худякова та інші вчені досліджували приватні права (договірні) відносини у сфері страхування, теорію "страхового захисту", теоретичні аспекти правового регулювання організаційно-управлінської діяльності в галузі страхування, вплив глобалізації світового ринку страхування та інтеграційних процесів щодо відносин страхування та його правового регулювання. Актуальним для магістерського дослідження було вивчення наукових праць А.В. Турбанов, зокрема про правові проблеми формування системи страхування банківських депозитів. Особливу увагу заслуговує вивчення фінансово-правових проблем страхування, проведеного російським вченим А. А. Мамедовим. Вчений провів глибоке вивчення проблем публічного права регулювання страхування, у тому числі фінансових та юридичних. Монографії та наукові статті професора А. А. Мамедова активно використовувались під час вивчення фінансово-правових принципів страхування в Україні та стали теоретичною основою цієї роботи. Таким чином, слід зазначити, що історіографія вітчизняної фінансової та юридичної науки сьогодні не визначається широким колом наукових праць у галузі фінансового та правового регулювання страхування. Відповідно, фінансові та правові засади страхування в Україні не стали об'єктом ретельної оцінки. Аналіз розвитку фінансово-правового регулювання страхування в Україні має здійснюватися з урахуванням того, що еволюція страхування та її правове регулювання тісно пов'язані з розвитком держав, які на тому чи іншому етапі історії мали політичний вплив на території сучасної України. У науковій літературі вивчення історії виникнення, створення та розвитку страхового інституту в Україні починається з вісімнадцятого століття. з появою в Росії перших філій закордонних страхових компаній та з спробою держави забезпечити державні інтереси у цій сфері. У той же час джерела страхування знаходять задовго до існування Росії - в Київській Русі. Поява страхування в Київській Русі пов'язане з важливим історичним юридичним джерелом - "Руська правда". Аналіз норм цього пам'ятника давньоруського права дозволяє говорити про існування елементів обов'язкового страхування, що мали

місце за рахунок створеного соціального фонду. Можна стверджувати, що страхові фонди в "доісторичному (доісторичному)" періоді були не випадковим явищем, а звичним інститутом у галузі господарської діяльності. Одночасно проводиться одна мета - забезпечити компенсацію шкоди від стихійних лих та інших небезпек для кожного учасника торгової команди за рахунок усіх її членів. У цей період характерна одна характеристика: тут не існує регулярності страхових виплат, які будуть введені в загальну касу. Організація страхового фонду, виражена у зобов'язаннях по відшкодуванню збитків у порядку наступного розміщення, є старою формою страхування.

Яскравим прикладом страхування періоду Середньовіччя на території України було чімацтво. Тут ще вдавалися до попереднього сплати регулярних внесків на створення та поновлення резервного фонду.

Надалі страхування набуває більш досконалої форми, тобто воно будується на основі регулярних платежів, що приводять до накопичення (накопичення) грошових коштів та створення страхового фонду [250, с. 22].

Наступний етап розвитку фінансово-правового регулювання страхування характеризується як період, коли значна територія сучасної України знаходиться в складі Російської імперії.

Однак Росія належала далеко не всю територію сучасної України, тому найбільш нерозвиненою залишається історія виникнення та існування інституту страхування на західних територіях України, де нормативні акти та звичаї формувалися під польсько-литовським, німецьким та австро-угорським впливом.

До Росії класична страховка прийшла з Західної Європи в XVIII ст. і проявився виникнення іноземних (англійських) страхових компаній. Але вже в 1765 р. У Ризі, що в той час була західною окраїною Російської імперії, з'являється перше товариство взаємного страхування від вогню.

Проте вважається, що перша стадія організації та становлення державно-правових засад страхування (у тому числі фінансово-правових) починається з 1786 р. маніфестом Катерини II "Про заснування Державного позикового банку", яким було встановлено державну монополію на страхову діяльність і почали

створюватися державні страхові товариства [14, с. 29]. Так, маніфестом від 28 червня 1786 р. встановлювалось право кредитного банку страхувати закладені в ньому кам'яні будинки, заводи та фабрики. У той же час ст. 20 цього маніфесту заборонено проводити страхування переліченого майна в іноземних страхових компаніях.

Таким чином, в зазначений період в Російській імперії основною метою законодавця було не нормативне, у тому числі фінансово-правове, регулювання відносин у галузі страхування, а також встановлення таких форм адміністративного нагляду та контролю за страховою діяльністю, яка дозволила б державі втручатися в цю діяльність.

У 1885 р. було знято заборону на діяльність у Російській імперії зарубіжних страхових товариств. Ці товариства спеціалізувалися на різноманітних видах страхування, у тому числі на перестраховання. У цей час контроль та нагляд за страхуванням від імені держави здійснюється Міністерством внутрішніх справ. Встановлено плату за отримання дозволу займатися в Росії страховою діяльністю та обов'язком резервувати на рахунках державного банку 30% надходжень від страхових платежів.

Необов'язково зазначити, що на початку ХХ ст. У Зводі законів Російської імперії містилося лише два статті, які були присвячені страхуванню - ст. 2199 і ст. 2200. Ці норми встановлювали поняття договору майнового страхування та обов'язкової вимоги створення страхових компаній у формі акціонерних товариств. За період з самого початку ХХ ст. і до 1917 р. з формуванням систем джерел прав активізувалася і законодавство, у тому числі було зроблено спроби (наприклад, у 1879, 1903 і 1906 рр.) кодифікувати страхові права, які закінчилися на рівні опублікованих проектів [109, с. 54].

Підводячи підсумки проведеного аналізу відповідної стадії формування та розвитку фінансово-правового регулювання страхування, необхідно зазначити, що до 1917 р. був сформований дієвий механізм публічного впливу на страхування. Однак, слушною думкою про те, що не можна оцінити той чи інший юридичний інститут з позицій сучасного його стану. Жоден правовий інститут не зароджувався

у завершеній формі, а розвинувся довгий час, поки не постав перед сучасниками у сьогоденному його розумінні [92, с. 86].

Радянська влада, яка була встановлена в Росії в 1917 р., Націоналізувала страхову справу. Деякі автори вважають, що націоналізація страхової справи відбулася в Радянській Росії в три етапи [200, с. 27]. Актуальною постає думка А.Б. Іпатова [78] та інших науковців, які поділяють цей історичний період фінансово-правового регулювання на два етапи: перший - встановлення державного контролю над усіма видами страхування; другий - встановлення державної монополії в страховому справі.

Період з 1917 р. до середини 1921 р. характеризувався ліквідацією дореволюційних кредитних установ, а його найбільш значимим актом став Декрет ЦВК від 14 грудня 1917 р. "Про націоналізацію банків", відповідно, банківська справа була оголошена монополією держави, а активи та пасиви всіх акціонерних банків та банківських контор були передані Державному банку. На черзі стояла націоналізація страхової справи. Остаточне ліквідація страхових організацій відбулося після прийняття Декрету РНК "Про організацію страхової справи в Російській республіці", згідно з яким проведення страхування у всіх його видах та формах оголошується державною монополією, хоча утворення державної страхової організації цим Декретом не передбачено [179].

Відповідно до Указу "Про скасування договорів страхування життя" від 18 листопада 1919 р. Всі види страхування життя були скасовані. Згодом страхування капіталу та прибутку було скасовано, а страхові премії були переведені до скарбниці [162]. Між 1925 і до передвоєнних років страхування зазнало чимало потрясінь. На початку 1930-х років, через некомпетентність та агресивне і негативне ставлення до страхування вищих чиновників, цей сектор був практично бездіяльним фінансовим інструментом, і страховий автомобіль фактично був розбитий. Додатково до поразки страхування цього періоду було здійснення податкової реформи 1930-1931 років. Як наслідок, в середині 30-х років. Реабілітація страхування. Постановою РНК СРСР від 3 лютого 1938 р. "Про державне страхування майна підприємств, установ та організацій" розширюється коло об'єктів державного страхування [169].

За цей період державна монополія в страховій галузі отримала конституційну підтримку. У 1936 р. Відповідно до пункту "п" ст. 14 Конституції СРСР встановлено, що організація державного страхування належить до юрисдикції СРСР. Важливим кроком у розвитку державного страхування було прийняття 4 квітня 1940 року Закону СРСР "Про загальнообов'язкове обов'язкове страхування", який визначив принципи обов'язкового державного страхування на багато років, у тому числі в сільському господарстві [176]. У роки Другої світової війни гроші державного страхування були спрямовані перш за все на потреби фронту та тилу. Протягом 1941-1944 років Державний страховий фонд СРСР перерахував до держбюджету, в порядку купівлі державних позикових облігацій, і в порядку відрахувань із прибутку понад 5,8 мільярда рублів. Хоча це не виключає використання ресурсів страхового фонду для компенсації стихійних лих [78]. Важливим кроком для розвитку страхування в цей період було проведення грошової реформи 1947 року, оскільки державне страхування на цей період вже стало невід'ємною частиною фінансової діяльності держави, а відносини в системі державного страхування, як а також пов'язані з відрахуванням до коштів державного бюджету, вважалися фінансовими відносинами [248, с. 55-56]. У 1958 р. Була проведена реорганізація системи державного страхування, яка передбачала переведення страхового бізнесу до юрисдикції міністерств фінансів союзних республік. В цілому структурні зміни не порушували єдності страхового бізнесу, оскільки правове регулювання страхування в республіках здійснювалось на основі єдиного союзного закону, відповідно до єдиних правил та інструкцій Міністерство фінансів СРСР. У положеннях 1958 року не говорилося про існування державної монополії в державі. Таким чином, 28 жовтня 1958 року де-факто державна монополія була скасована, хоча вона продовжувала діяти в умовах інерції, оскільки жодна агенція та організація не наважилися зламати дуополію страхування державних страхових та інсайдерських цінних паперів [78]. Думка А.Мамедова, який стверджує, що державна монополія продовжувала існувати, є актуальною і була скасована пізніше - наприкінці 80-х років - на початку 90-х років ХХ століття. [110, 55-56].

Але, оцінюючи негативні сторони розвитку страхування в СРСР, слід зазначити, що деякі сфери розвитку страхової галузі були набагато більш успішними, ніж у царській Росії. Крім того, обов'язкове соціальне страхування, яке проводилося в дореволюційній Росії та СРСР, було економічно та соціально ефективним при державному монополійному страхуванні. Соціальна складова вимагає окремого дослідження, оскільки форми та методи соціального страхування протягом існування Радянського Союзу значно розширилися. Деякі функції у здійсненні соціального страхування були делеговані окремим суб'єктам, включаючи профспілки [60, с. 324-343]. Все вищесказане свідчить про покращення Інституту страхування в радянський період, а фінансово-правова складова цього інституту була об'єднана протягом цього періоду. Така екскурсія свідчить про історичну обумовленість страхового бізнесу в Україні та підтверджує той факт, що справжнє не ізольоване від минулого. Вивчаючи джерела правового регулювання, В. І. Храб зазначає, що "незнання історії з будь-якого питання, у тому числі і в законодавстві, призводить до непотрібних суперечок та помилок" [48, с. 3].

У той же час, враховуючи історичні джерела правового регулювання страхових правовідносин, слід пам'ятати, що територія сучасної України довгий час перебувала в юридичній сфері Росії, Австро-Угорщини, Польщі та інших держав, а також враховувати особливості розвитку української економіки, що залежить від економічного розвитку цих країн. Після розпаду СРСР Україна починає формувати власну страховку. Вибравши ринкові принципи розвитку економіки молодій країні, держава в страховому секторі проводить демонополізацію. Відповідно, замість єдиного продавця страхових послуг Державного агентства страхування в Україні є перші приватні страхові компанії. Звичайно, в цей час держава не могла повністю залишити страховий ринок без нагляду. Тому замість колишнього Держстраха в Україні створюється Національна акціонерна страхова компанія (НАСК) "Оранта". Крім того, Міністерство фінансів України заснувало орган управління страхуванням. Створення Ліги страхових організацій (ЛСОУ), що бере активну участь у створенні та налагодженні законодавчої та нормативної бази страхового бізнесу, має важливе значення для розвитку страхової галузі України. Важливим

кроком у поліпшенні регулювання страхування в Україні було прийняття Закону України "Про страхування" від 15 березня 1996 р. [153], яке залишається основним законодавчим джерелом у страховому секторі. Цей Закон виправляв ті недоліки, які не дозволяли розвинути сектор страхування належним чином. За допомогою цього нормативно-правового акта держава запровадила більш жорсткі вимоги до діяльності страховиків, включаючи їх фінансову стабільність. Згідно з історичним опитуванням, страхування є обов'язковим елементом кожної економічної та соціальної системи суспільства. Без розвиненої системи страхування економіка не може працювати успішно. Страхування не тільки звільняє бюджет від витрат на відшкодування збитків у разі виникнення страхових випадків, але також є одним з найбільш стабільних джерел довгострокових інвестицій. У державах з не ринковою економічною системою, до якої належить Україна, страхування відіграє додаткову роль, оскільки компенсація в основному здійснюється державою шляхом виділення бюджетних коштів на наслідки стихійного лиха та для інших подібних цілей [140, с. 8].

Можна стверджувати, що державна допомога важлива, але вона не повинна бути єдиним чи основним джерелом компенсації. У зв'язку з цим необхідним є і створення системи фінансових гарантій, розвиток страхування в Україні як механізм захисту майнових інтересів. З огляду на вищесказане, можна визнати, що сучасний етап пізнання суспільно значущих явищ, зокрема страхування, неможливий без його історичного та юридичного вивчення. Незважаючи на те, що форми та методи страхування під впливом часу змінилися, вони можуть розглядатися як прототип ринкових форм страхування, які виникають сьогодні в Україні. Впровадження такого підходу дасть можливість не лише скорегувати чинне законодавство, але й створити надійний механізм захисту інтересів громадян за допомогою державної гарантії діяльності страховиків та інших фінансових організацій.

У цьому контексті зазначається прагнення враховувати ті реальні суспільно-економічні зміни в Україні, що сталися за останні 27 років, та необхідність їх усвідомлення при розробці методологічних засад під час аналізу фінансово-правових проблем регулювання страхування в Україні.

1.2. Сутність страхування як інституту фінансового права

Розвиток суспільства обумовлює необхідність більш повного соціального та економічного забезпечення безпеки особи. Важливим кроком для забезпечення створення безпечного простору для фізичних осіб, а також гарантованих соціально економічних передумов діяльності суб'єктів господарювання є перехід України на шлях ринкової економіки, який неможливий без існування всіх економіко-правових механізмів, що обумовлюють ефективність функціонування фінансово-кредитної системи країни. Україна знаходиться на стадії пошуку методів, адекватних новим умовам господарювання в економіці. Деякі інститути створені та плідно функціонують (наприклад, банківська система в цілому), інші потребують реформування та вдосконалення.

З'ясування фінансово правової сутності страхування, його основної ідеї є особливо важливим питанням сьогодні – в період реформування економіки, зміни стереотипів мислення, розбудови в Україні нової правової держави.

Страховання – широка, багатоаспектна правова, економічна та соціальна категорія. В наукових джерелах постійно зустрічається теза, що страхування важко піддається точному науковому осмисленню. Залишається вірною визначена раніше думка про те, що “до цього часу не вдалося досягти створення такого визначення, яке, з одного боку, не було б занадто вузьким і обіймало всі види страхування, з іншого боку, не було б занадто широким і не зачіпало своєю сферою явищ сторонніх” [91, 435-436].

Вирішення питання щодо визначення сутності категорії страхування полягає у розкритті всіх ознак, що притаманне цьому багатоаспектному явищу.

В енциклопедичному словнику “Економіка і страхування” страхування визначається як:

1) Економічна категорія, тобто як сукупність форм та методів формування цільових грошових фондів та їх використання для відшкодування збитків, завданих різноманітними небажаними подіями (страховими випадками), а також для надання

допомоги громадянам та (чи) їх сім'ям внаслідок настання певних подій в їхньому житті (дожиття, травми, інвалідності).

2) Форма забезпечення зобов'язань у господарському і цивільно-правовому обігу, що реалізується через систему фінансової компенсації на випадок настання несприятливих обставин в обмін на переважно регулярну сплату невеликих грошових сум (страхових премій), що формують страховий фонд, який включається уповноваженою на те особою (страховиком) у прибуткові акти. [67, 146-148]

С.С. Осадець сформував своє особисте визначення поняття “страхування”. На його думку “страхування” – це економічні відносини, за яких страхувальник сплатою грошового внеску забезпечує собі чи третій особі у разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати страховиком, який утримує певний обсяг відповідальності і для її забезпечення поповнює та ефективно розміщує резерви, здійснює превентивні заходи щодо зменшення ризику, у разі необхідності перестраховує частину останнього [108, с. 22-23].

Категорія “страхування” розглядається науковцями з різних точок зору, зокрема, вчені - економісти визначають страхування як сукупність особливих грошових перерозподільних відносин, пов'язаних з подоланням наслідків стихійного лиха та надзвичайних подій [162, с. 8; 65, с. 16], чи як відшкодування дії випадку через взаємність, організовану згідно з законом статистики. В юридичній літературі страхування розглядається як один із видів підприємницької чи господарської діяльності [39, с. 12; 49, с. 490], у тому числі через об'єднання окремих страхувальників [40, с. 70]; як договір, або як спосіб захисту майнових інтересів громадян в умовах ринкової економіки [17, с. 7], у тому числі шляхом відшкодування збитків [65, с. 416].

Визначення страхування як системи особливих фінансових відносин між його учасниками з приводу формування цільових страхових фондів, за рахунок грошових вкладів фізичних і юридичних осіб, що призначений для відшкодування можливих непередбачених та інших збитків підприємств та організацій або надання грошової допомоги громадянам, розкриває суть страхування як економічної категорії.

При характеристиці страхування лише як виду підприємницької діяльності невисвітленим залишається порядок акумуляції грошових фондів, зобов'язання кожного з учасників у разі настання страхової події і, нарешті, саме поняття страхової події [29, с. 49].

Аналіз багатьох дефініцій, що визначають страхування, дозволяє встановити, що різні автори вбачають у страхуванні спосіб, форму, метод, регулятор, сукупність економічних відносин і т. ін. Тому, піддаючи аналізу цю інституцію, треба усвідомлювати багатоаспектність та системність цього явища.

Основний зміст страхування можна розкрити за умови характеристики основних його аспектів, а саме фінансового, соціального та правового.

В науковій літературі значної уваги приділено характеристиці страхування як соціально-економічної категорії. Домінуючою серед різних наукових позицій зору є та, за якою страхування розглядається як система економічних відносин, яка включає сукупність форм та методів формування цільових фондів грошових коштів та їх використання при різноманітних непередбачених несприятливих явищах. Л.І. Рейтман зазначав, що страхування являє собою “сукупність особливих замкнених перерозподільних відносин поміж його учасників з приводу формування за рахунок грошових внесків цільового страхового фонду, призначеного для відшкодування можливого надзвичайного та іншого збитку підприємствам й організаціям або для надання грошової допомоги громадянам”. Науковець вказував на те, що страхування є не лише фінансовою, а й кредитною категорією [162, с. 15-23]. Безсумнівно, замкненість та перерозподільність уявляються важливими рисами страхування, які доводять фінансову природу даних відносин. П.Д. Біленчук, узагальнюючи характеристику страхування, зазначає, що “страхування – це система особливих грошових відносин ...; вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій, визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів ...; форма організації централізованого страхового фонду за рахунок децентралізованих джерел” [28, 42].

Під економічним кутом зору страхування розглядають також вчені – економісти Ю.М. Журавльов та І.Г. Секерж. “Страхування категорія економічна...”, –зазначають вони, розкриваючи далі факультативні ознаки страхування [63, с. 10].

Подібні погляди зустрічаються і в українській фінансово-правовій літературі. “Страхування є системою особливих грошових відносин, що займають проміжну ланку між фінансовими і кредитними відносинами”, зазначено у знаному в Україні підручнику з фінансового права [21, с. 230].

В.С. Бєлих та І.В. Кривошеев розуміють під страхуванням “сукупність врегульованих нормами права ... економічних відносин по формуванню (акумуляції) та використанню (перерозподілу) грошових коштів із спеціального грошового фонду (із відповідного бюджету – при обов’язковому державному страхуванні) з метою страхової охорони майнових інтересів фізичних та юридичних осіб через відшкодування збитку, нанесеного страхувальнику (застрахованій особі) настанням страхового випадку або іншої заздалегідь передбаченої події в житті громадян” [25, с. 15].

Значна частина науковців визначають страхування як вид господарської діяльності. Ще в першій половині ХХ ст. вчені-економісти намагалися уніфікувати визначення “страхування” як категорії економічної, і надавали своїм дефініціям деяких елементів, що притаманні страхуванню як одній з форм господарювання. Яскравим прикладом є визначення: “страхування це така господарська організація, яка усуває ...негативні наслідки випадкових непередбачуваних подій для майна певної особи таким шляхом, що воно розподіляє їх на ряд випадків, яким загрожували однакові небезпеки, але в дійсності не наступили” [35, с. 18].

Професор В.Р. Ідельсон ще у 1907 р. вбачав у страховій справі: “такий вид господарської діяльності, за якої страховик отримує винагороду із страхових угод” [69, с. 3].

Особливу позицію в галузі страхування, займає професор В.В. Шахов. У своїх працях вчений послідовно дотримується точки зору, згідно з якою страхування є відмінною від фінансів, економічною категорією. На його думку, “грошове господарство” держави складають фінанси, кредит та страхування. Страхування має

принципові відмінності від фінансів та кредиту. “Внесення страхових правовідносин до фінансової системи держави є обмеженням сфери дії страхування”, – вважає науковець. [181, с. 7]. На підтвердження своєї позиції висуваються такі аргументи. “Якщо сутність фінансів пов’язана зі страховими відносинами в процесі створення та використання фондів грошових коштів, то до сутності страхування необхідно підходити під іншим кутом зору. Центральною ланкою у трактуванні сутності страхування, – зазначає В.В. Шахов, – є замкнена розкладка збитку поміж зацікавленими учасниками такої розкладки та обов’язкова прив’язка до можливості настання страхового випадку... Використання коштів страхового фонду пов’язано з настанням та наслідками страхових випадків. Ця обставина абсолютно не характерна для фінансів”. До того ж, як зазначає вчений, страхування може мати не лише грошову, але й натуральну форму і не потребує формування страхових фондів [181, с. 17]. Загальними рисами, що об’єднують страхування з фінансами та кредитом, є лише їх об’єктивний характер, а також єдність грошової форми вираження [181, с. 39].

Характеризуючи страхування як фінансово-правовий інститут, необхідно зазначити, що воно належить до складу фінансової системи України як окрема складова.

Страхування, як фінансово – правовий інститут, характеризується такими найважливішими ознаками, рисами та принципами:

1. Страхування являє собою фінансові економічні відносини, які є, по-перше, грошовими, по-друге, перерозподільчими, оскільки на їх основі відбувається вторинний розподіл національного доходу.

2. Майновою основою страхових відносин є формування цільових страхових фондів грошових коштів. Страховий це резерв фінансових чи матеріальних засобів, який має виключно цільове призначення: покриття непередбачуваних витрат; відшкодування збитків потерпілим від страхових подій; вирівнювання добробуту за умов кон’юктурних коливань. У найзагальнішому вигляді страхові фонди мають наступну організаційну структуру: централізовані страхові фонди держави;

децентралізовані фонди самострахування домогосподарств та підприємств, установ, організацій; фонд страхових організацій.

3. Розподіл збитків на багатьох зобов'язаних осіб є чи не найважливішою ознакою страхування, за допомогою якої забезпечується здійснення страхових виплат в належному розмірі. Розкладка збитків має замкнутий характер, тому, резерви страхових фондів витрачаються виключно для компенсації майнових втрат його учасників. Страхування засноване на догмі, що кількість страхувальників, які попали у страховий випадок, є значно меншою ніж загальна кількість учасників, що регулярно сплачують страхові внески до страхового фонду. Проте особливістю позабюджетних фондів державного обов'язкового страхування є те що, право на виплати з якого доволі часто мають особи, що не беруть участь у їх формуванні. Це право обумовлене принципами соціальної солідарності та взаємодопомоги, що лежать в основі цивілізованого життя членів суспільства.

4. Залежність страхових виплат від настання страхового випадку. В рамках цієї ознаки виявляється ризиковий характер страхування. Страховий ризик це ймовірність зазнати втрат очікуваної економічної (фінансової) користі або прямих збитків через появу непевної (випадкової) події, що стосується майнового інтересу членів суспільства. А. Манес стверджував, що поняття негативних наслідків у страхуванні, а також відшкодування шкоди (збитків) потрібно використовувати в особливому, страховому розумінні. Характеру шкоди тут набуває будь-яка подія, яка може настати миттєво й спричинити необхідність матеріальних витрат; сама ж ця подія в життєвому значенні може бути дуже радісною, як наприклад, тривалість життя більше визначеного строку, народження дитини і т. ін. Всі ці випадки обумовлюють понесення майнових витрат або зменшують прибуток, і внаслідок цього, непрямо або односторонньо, але все ж таки завдає майнової шкоди [96, с. 13]. Враховуючи це, можна узагальнити, що ті страхові випадки, що звичайно сховані під формулюванням “настання певних подій в житті громадян”, також входять до стандартного визначення – “відшкодування збитку”.

5. Оскільки, страховик зобов'язаний провести страхову виплату страхувальнику, зазвичай виділяють таку ознаку страхування, як зворотність

мобілізованих до страхового фонду платежів. Кошти страхового фонду після об'єднання їх у страховий фонд підлягають (за виключенням відрахувань за послуги страхової компанії) виплаті учасникам фонду.

б. Існування страхування обумовлене настанням страхового ризику. Така ознака як залежність від реалізації страхового ризику, на думку деяких авторів, є причиною того, що “страхові відносини мають вірогідний характер”. Вірогідний характер притаманний страховому ризику, а саме страхове правовідношення триває постійно протягом зазначеного у договорі страхування строку. Страховий ризик неодноразово виступав як об'єкт наукового осмислення. При цьому характеристика страхового ризику залежала від того, в якій сфері страхування розвиваються правовідносини [75, с. 110-113].

Страховою подією (страховим випадком) виступає страховий ризик, що реалізувався. Звідси – страховий ризик як об'єктивна підстава страхування, будучи первісно “надбанням” страхувальника, після укладання угоди страхування перекладається на плечі страховика, який несе ризик, збираючи за це відповідну платню зі страхувальника.

Страховий ризик в системі державного обов'язкового страхування, на відміну від страхування добровільного, передбачений не договором, а законом. Страховий ризик у державному обов'язковому страхуванні має особливі риси: а) сфера поширення ризику; б) суб'єктний склад: страховик – державний бюджет або визначений законом фонд коштів, страхувальник – передбачені законом особи.

Сутність будь-якого явища та предмета розкривається у його функціях. Так, В.К. Райхер виділяв такі функції страхування. Основна, на його думку, функція страхування полягає у “покритті витрат, що трапилися внаслідок стихійних лих та нещасливих випадків, відновлення руйнованих цими явищами виробничих сил соціалістичного суспільства”. Страхування виконує також і функцію “запобігання виробничих сил соціалізму від стихійних і т.п. небезпек та випадковостей”. Але роль страхування, як зазначає вчений, не обмежується лише відновлюванням та запобіганням. “Радянське страхування, – писав В.К. Райхер, – виступає ще й як знаряддя подальшого росту виробничих сил соціалістичного господарства, як засіб

сприяння новим успіхам соціалістичного будівництва” [157, с. 177-179]. Аналізуючи доводи вченого за сучасних умов, можна стверджувати, що мова йде про інвестиційний потенціал страхування.

Е.А. Ровінский вважав, що страхуванню притаманні такі функції: основна функція – відшкодування збитку, що нанесений стихійними лихами та нещасними випадками, а також надання матеріальної допомоги постраждалим громадянам та їх сім'ям; функція охорони власності від руйнівної дії стихії й нещасних випадків; функція сприяння подальшому росту виробничих сил держави, розвитку всього народного господарства [158].

Автори підручника “Страхове право” В.С. Бєлих та І.В. Кривошеєв дають свою інтерпретацію функцій страхування. На їхню думку, економічний зміст страхування проявляється в сукупності таких функцій: а) акумулятивна функція, що передбачає збір грошових коштів у вигляді страхових внесків для формування спеціалізованого страхового фонду; б) компенсаційна (перерозподільна) функція, тобто відшкодування збитку та особисте майнове забезпечення громадян як плата за страховий ризик; в) охоронно-попереджувальна функція. Остання здійснюється у комплексі заходів, що спрямовані на забезпечення страхової охорони майна страхувальника або особистих майнових інтересів, а також на попередження страхового випадку та мінімізацію збитку [25, с. 14].

Професор В.В. Шахов виділяє функції, які, на його думку, “...виражають економічну сутність страхування, вказують на суспільне призначення страхування як самостійної економічної категорії”. Серед них визначаються такі функції: формування спеціалізованого страхового фонду грошових коштів; відшкодування збитку (компенсація) та особисте матеріальне забезпечення громадян; попередження та мінімізація збитку [181, с. 40].

Отже, страхуванню як фінансово - правовій категорії притаманні ті ж самі функції, що й фінансам, а саме розподільна та контрольна [184, с. 114], але в певних, специфічних модифікаціях. Так, розподільча функція фінансів реалізується у страхових відносинах через такі елементи як попередження, відновлення та заощадження.

Попереджувальна (превентивна) функція страхування реалізується у можливості страхових компаній вкладати кошти в забезпечення безпечного середовища для страхувальників, щоб попередити настання страхового випадку та виплати певної, обумовленої договором грошової суми. Цю функцію ще інколи називають ризиковою, оскільки страхова виплата завжди пов'язана з настанням якої-небудь ризикової події, реалізацією страхового ризику.

Контрольна функція як основна функція фінансів притаманна й страхуванню. Вона проявляється у тому, що страхові платежі, що акумулюються у страховий фонд мають цільовий характер, використовуються у , визначених законодавством випадках і обмеженим колом суб'єктів. Ця функція проявляється одночасно з розподільчою і виступає однією з підстав здійснення фінансового страхового контролю та нагляду у сфері страхування.

Страхування виконує ощадну функцію. Адже страхування використовується не лише, як засіб забезпечення захисту не лише особистих та майнових втрат, але й самих грошових коштів, які вкладені у страхові фонди. Але не можна цю функцію страхування розглядати лише в контексті накопичення коштів. Дійсно, як вірно зазначає В.В. Шахов, акумуляція грошових коштів у страхуванні здійснюється не тільки з метою заощадження (накопичення), як це відбувається у випадках прийому вкладів, наприклад, кредитними установами. Страхування в собі несе ощадно-ризикову основу. Через цю функцію вирішується проблема інвестицій тимчасово вільних коштів у банківські та інші комерційні структури, вклади грошових коштів в нерухомість, придбання цінних паперів тощо [181, с. 20].

Серед запропонованих концепцій наукових поглядів, перевага віддається третій групі. Відповідно, страхування виконує ряд таких функцій: попереджувальну, відновлювальну, ощадну, інвестиційну, контрольну. В рамках будь-якої з них здійснюється обіг грошових коштів, розподіл (перерозподіл) грошової форми вартості, оскільки страхування – специфічна частина фінансів суспільства.

Страхування виконує важливі функції держави у сфері її фінансової діяльності, що обумовлює його фінансово-правову належність. Недооцінка ролі страхування у цій сфері може призвести до небажаних наслідків та втрати

важливого інвестиційного інструменту, що широко застосовується в усьому світі вже протягом століть.

Таким чином, страхування як соціально-економічна та фінансова категорія – це сукупність економічних, фінансових, соціальних та правових відносин по формуванню цільових фондів грошових коштів, призначених для відшкодування збитків, завданих внаслідок виникнення певних страхових ризиків (природного, техногенного, соціального та іншого характеру), передбачених законом та (або) договором, шляхом перерозподілу суми збитків поміж учасників формування цих фондів. У фінансовій системі суспільства страхування виступає самостійною фінансовою категорією, а в системі фінансового права – самостійним правовим інститутом. З точки зору фінансового права, страхування це – сукупність фінансово-правових норм, що регулюють відносини із формування цільових фондів грошових коштів, призначених для відшкодування збитків, завданих внаслідок реалізації певних страхових ризиків (природного, техногенного соціального та іншого характеру), передбачених законом та (або) договором, шляхом розкладки суми збитків поміж учасників формування цих фондів. Фінансово-правові норми, що встановлюють вимоги до платоспроможності страховика, напрями використання коштів страхових фондів, контролю (нагляду) за фінансовою діяльністю страховиків – формують відповідний фінансово-правовий інститут.

Висновки до першого розділу

Для історичного аналізу фінансово-правових аспектів розвитку страхування необхідно посплатися на характеристики окремих етапів. Крім того, необхідно вивчити методологічні принципи визначення характеру страхування. На кожному етапі розвитку страхування необхідно визначити, яким чином держава втілювала певні економічні важелі, якими правовими заходами вона регулювала здійснення страхової діяльності. У ході дослідження особлива увага приділяється науковим роботам: Іделсон, чия робота ведеться як страховий аналіз як вид економічної підприємницької діяльності; В. Серебровський, який ще був у 20-х роках ХХ

століття. досліджувала юридичну природу страхових фондів; Рейхер, який вивчав історичні аспекти розвитку страхування та проблеми накопичення та використання страхового капіталу, а також роботи: А. Манеса, М.Я. Шиминова, Л.К. Воронова, В.В. Шахов

Історично об'єктивна необхідність існування та розвитку страхування в Україні обумовлена тим, що це ефективний, раціональний, економічний та доступний засіб захисту всебічних інтересів як суб'єктів господарювання (виробників товарів і послуг), так і громадяни Держава використовує страхування як важливий фінансовий інструмент для вирішення стратегічних завдань та функцій. На початку свого розвитку страхування не мала чіткої форми, а страхові фонди не визначалися стабільністю та надійністю. Але з плином часу, починаючи з середини XVII століття, страхування почало набувати сучасних форм, і страхові фонди функціонували на основі, що дало можливість створити стабільну сферу фінансової діяльності, яка зрештою перетворилася на елемент фінансової системи Росії розвинені країни. Історичний розвиток фінансово-правових принципів страхування на території, зайняті сучасною Україною, умовно ділиться на кілька етапів, кожне з яких має характеристику. З огляду на вищесказане, можна визнати, що сучасний етап пізнання суспільно значущих явищ, зокрема страхування, неможливий без його історичного та юридичного вивчення. Незважаючи на те, що форми та методи страхування під впливом часу змінилися, вони можуть розглядатися як прототип ринкових форм страхування, які виникають сьогодні в Україні. Впровадження такого підходу дасть можливість не лише скорегувати чинне законодавство, але й створити надійний механізм захисту інтересів громадян за допомогою державної гарантії діяльності страховиків та інших фінансових організацій. Аналіз багатьох визначень, що визначають страхування, дозволяє встановити, що різні автори розглядають в страхуванні спосіб, форму, метод, регулятор, сукупність економічних відносин і т. Д. Зроблено висновок, що ці визначення не охоплюють всіх елементів, і тому немає Єдиною концепцією можна вважати основу. Як видається, характеризуючи страхування, важко об'єднати в єдину форму всі його суттєві ознаки. Тому при аналізі цього інституту необхідно усвідомити багатовимірний та

систематичний характер цього явища. Повний зміст поняття страхування може бути розкрито за умови характеристики його основних аспектів, а саме соціально-економічних, фінансових та юридичних.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Правові форми страхової діяльності

Правовою формою діяльності з позицій теорії права є організаційна та управлінська діяльність уповноважених осіб для цих осіб, яка завжди пов'язана із здійсненням юридично значущих дій (при розгляді судових справ, правопорушень, спорів про права, скарги тощо) у порядку, визначеному законом. Серед основних правових форм державної діяльності в літературі є: правоохоронна діяльність; правоохоронні Установи правоохоронних органів; контроль і нагляд. Ключова категорія фінансового права до недавнього часу була категорично визначена фінансовою діяльністю держави, виступаючи в якості фундаментальної суті, на якій ґрунтується і впливає фінансове право. Традиційно вважається, що правовими формами фінансової діяльності держави є правотворчість, правоохорона та контроль, які безпосередньо здійснюються через фінансові та правові акти. Таким чином, погоджуючись з позицією А. Мамедова [95], можна розглянути правові форми фінансової діяльності держави в галузі страхування: публікація регуляторних актів; опублікування окремих правових актів; здійснення державою в особі уповноваженого органу своїх прав та обов'язків як суб'єкта конкретного зв'язку, що виникає в процесі фінансової діяльності держави; здійснення фінансового контролю та в результаті виявлених порушень, притягнення винних до юридичної відповідальності; укладання угод (фінансово-правовий, адміністративно-правовий, міжнародно-правовий), посередництво економічних відносин, пов'язане з мобілізацією, розподілом та використанням коштів державних та місцевих органів місцевого самоврядування. Нормативною основою механізму правового регулювання є, перш за все, система правових норм, які є основним елементом процесу його функціонування. Фінансово-правове регулювання державної страхової діяльності проявляється у: прийнятті нормативно-правових актів, що регулюють

діяльність страхової діяльності (у тому числі, що регулюють фінансові відносини у цій сфері); проведення спеціальної фінансової політики (ця функція повністю полягає у фінансово-правовому регулюванні страхової діяльності державою); встановлення обов'язкового страхування в інтересах суспільства та окремих категорій його громадян (державне обов'язкове страхування повністю в сфері фінансового та правового регулювання); встановлення різних видів податкових пільг для страхових суб'єктів господарювання для стимулювання їх діяльності (застосування пільг у сфері оподаткування та інвестиційної діяльності регулюється нормами фінансового права); створення правового механізму, що забезпечує нагляд за діяльністю суб'єктів страхового бізнесу та їх відповідність вимогам законодавства, у тому числі фінансових, що регулюють відносини у сфері страхування. У контексті вищесказаного представлений фактичний аналіз існуючих норм права в Україні як форм впливу на страхування. Серед усіх існуючих нормативно-правових актів, чинна конституція України має найвищу юридичну силу (стаття 8, частина 2) [99]. Конституція України містить правила прямої дії, які застосовуються до всієї території України. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на підставі Конституції України та повинні дотримуватися його. Страхування згадується в Конституції двічі.

Стаття 46 Основного закону гарантує громадянам право на соціальний захист шляхом функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Стаття 49 визначає право громадян на медичне страхування. У той же час, Конституція України містить норми, які виявляють сутність страхування. Відповідно до ст. 1 Конституції Україна є соціальною державою. Тобто політика держави спрямована на створення умов, які забезпечують гідне життя та вільний розвиток людини. Ця теза відображена в ст. 3 Конституції України - людина, його життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Конституційні права і свободи людини та громадянина не є вичерпними, гарантованими і не можуть бути скасовані. (Стаття 22).

Прийнятий у 1996 році Основний закон держави встановив загальні норми юридичного супроводу реалізації фінансової політики, складовою частиною якої є страховий бізнес. Отже, відповідно до ст. 67 Конституції України, кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку та в розмірах, встановлених законом. Закони України приймаються Верховною Радою України (п. 3 ст. 85). Відповідно до ч. 1 ст. 92 Конституції України, виключно визначені законами України: права та свободи людини і громадянина, гарантії цих прав та свобод; основні обов'язки громадянина; основи соціального захисту, форми та види пенсій; принципи регулювання праці та зайнятості, захист дитинства, материнства, батьківства; Охорона здоров'я; екологічна безпека; правові принципи та гарантії підприємництва; правила конкуренції та правила антимонопольного регулювання; організація та діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організація державної статистики та інформатики. Стаття 116 Конституції закріплює функцію Кабінету Міністрів України для забезпечення здійснення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; соціальний захист в державі. Конституція України є основою для інших нормативних правових актів, норми яких повинні відповідати вимогам Основного Закону та не суперечити їм. Нормативно-правові акти, що регламентують відносини у сфері страхування, можна розділити на такі групи, структуровані відповідно до їх юридичної сили: перша група - це закони України; Друга група - нормативно-правові акти Уряду України. У контексті конституційної реформи ці положення посідають друге місце, оскільки законотворення Кабінету Міністрів України буде визначальним у контексті правового забезпечення соціальних відносин у сфері страхування; третій - нормативно-правові акти Президента України; четверте - нормативно-правові акти міністерств та відомств; п'яте - міжнародні договори та договори, ратифіковані Україною, які регулюють відносини у сфері страхування. Необхідною ознакою системності законодавства, включаючи страхування, є наявність базового нормативного акту, який визначає зміст та форму інших актів, які створюють систему певної структурної освіти у загальній системі права. Таке формування в системі страхового права є Закон України "Про страхування", прийнятий 7 березня

1996 р. [153]. Цей закон зробив об'єктивне визнання важливості інтересів страхових компаній для сучасної України. Зазначений Закон регулює відносини у сфері страхування та спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та громадян, є всебічним нормативним актом, який включає як основні положення в Область страхування, що стосується сфери приватного цивільного права, а також положення, що стосуються публічного права - адміністративного та фінансового. Проте, з часу прийняття зазначеного Закону, необхідність подальшого вдосконалення страхового законодавства у зв'язку із зміною економічних умов та відповідно до вимог ст. 5 Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством від 16 червня 1994 р. (Далі - Угода), в якій зазначено, що "Україна вживатиме заходів для забезпечення поступового наближення її законодавства до законодавства спільноти" [199] Можна зробити висновок, що Закон України "Про страхування" від 7 березня 1996 року створив умови для швидкого розвитку відносин у галузі страхування в Україні, визначив загальні принципи функціонування страхової установи та став першим нормативним актом що встановило фінансовий і правовий режим комерційного страхування. У той же час він не врахував специфіки страхування життя, внаслідок чого такий тип страхування практично не розвинувся, таким чином, обмежуючи потенціал цієї галузі як елемента фінансової системи держави та руху фінансових і кредитні ресурси держави в цілому. Крім Закону України "Про страхування", джерела правового регулювання страхової діяльності повинні включати ряд правових актів, які створюють механізм фінансового та правового регулювання страхування. Тут ви можете назвати Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року [33], Митний кодекс України від 11 липня 2002 року [99], Закони України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від липня 12, 2001 [159]; Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 09.07.2003 р. [143]; Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9 липня 2003 р. [144];

У контексті наукового вивчення проблем із страхуванням не можна ігнорувати

питання впровадження інтегрованого управління, у тому числі фінансового, як функції державного управління. І це об'єктивно, адже саме сфера страхування, яка, здається, сьогодні є найбільш суперечливою серед усіх констант фінансової системи держави. Доцент Л.К. Царова зазначає, що "контроль як функція соціального управління - це система моніторингу та перевірки функціонування об'єкта з метою усунення відхилень від заданих параметрів" [177, с. 8]. Зміни, що відбуваються в суспільному житті, безпосередньо опосередковуються функціями державного фінансового контролю. Фінансова дисципліна повинна стати ефективним механізмом, який дозволить державі поступово привести систему фінансового контролю до рівня, який відповідатиме потребам держави в фінансовій системі. Мета створення в Україні механізму правових норм контролю за страховою діяльністю полягає в тому, щоб зробити державою неможливим створення правового режиму, в якому тільки страховики зможуть, мінімізувати права громадян України чи навіть держави, створити умови, які забезпечать лише власні інтереси. Наступне місце в ієрархії нормативних актів приймає урядові акти. Рішення Кабінету Міністрів України (КМУ), які регулюють діяльність страхової діяльності, включають досить значну кількість правових норм. Положення Кабінету Міністрів регулюють порядок здійснення кожного виду особистого обов'язкового страхування та державного обов'язкового страхування, наприклад, «Положення про порядок та умови оплати одноразової грошової допомоги у випадку смерті (смерті) або інвалідність працівників податкової міліції », затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року № 707 [133], загальною чисельністю до 20 актів. Окремі розпорядження визначають порядок здійснення статутної діяльності страховиків. Наприклад, Постанова КМУ схвалила процедуру подання фінансовими звітами страховиків [137], відповідно до якої страхові компанії повідомляють про своє фінансове становище на певний період діяльності. У системі підзаконних нормативно-правових актів особливе місце займають укази та накази Президента. У сфері страхування можна виділити акти Президента України, що мають виконавчий характер: Указ Президента України "Про розмір страхових виплат за державне обов'язкове приватне страхування військовослужбовців та осіб,

відповідальних за них" військової служби, закликав до зустрічі "від 7 грудня 1995 року № 610 [117], Указу Президента України" Про Національну комісію з регулювання державного регулювання у ринках фінансових послуг "від 23 листопада , 2011 р. 1070/2011 [118]. Нормативні акти міністерств та державних комітетів відносяться до відомчих підзаконних нормативно-правових актів. Вони консолідують особливі виконавчі, контрольні, регулюючі функції цих центральних органів виконавчої влади. Затверджені ними інструкції, положення, розпорядження та методи підлягають реєстрації в Міністерстві юстиції України. Після такої реєстрації вони стають джерелом страхового права. Серед таких актів - План рахунків активів, капіталу, зобов'язань та операцій бізнесу та підприємств, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2011 N 1591 [139], який керує страховиками під час фінансової звітності , або, наприклад, затверджено Наказом Національної комісії, яка здійснює державне регулювання на ринку фінансових критеріїв та стандартів адекватності, диверсифікації та якості активів страховика [128], інших правил.

Правове регулювання страхових відносин також здійснюється на місцевому рівні. Таким чином, місцеві акти включають: статут (положення) страхової організації, як організаційну основу своєї діяльності, а також правила страхування (страхування) та договір страхування (страховий сертифікат). Але слід зазначити, що такі норми правового регулювання в основному є приватним правом і не є елементами фінансового та правового регулювання [27]. Питання про правову природу правил страхування в спеціальній літературі недостатньо вивчено, вони набули чинності підзаконних актів, що дало підстави для окремих вчених розглядати їх як суб-нормативні правові акти внутрішньоорганізованого характеру [46, с. 56]. Зовсім інша юридична природа має "Загальні умови", які затверджуються самими компаніями. Таким чином, Н. Пацурія визначає Правила страхування як "місцевий нормативний акт страхової компанії, що містить умови певного виду страхування, на підставі яких укладаються договори страхування" [110, 14-17]. Однак ця заява може бути прийнята лише частково. Дійсно, правила страхування як акт, обов'язкові для працівників страхової організації, мають місцевий характер і

містять організаційно-правові норми. Одночасно вони є умовами договору, який страховики пропонують своїм клієнтам, тому в той же час це окремий акт, тобто акт застосування закону до конкретних фактів, справ. Вони встановлюють, змінюють або припиняють особливі суспільно-правові відносини, завжди адресовані певним суб'єктам конкретних відносин. І тут, як здається, держава повинна визначити своє бачення існування таких принципів, навіть затвердження обов'язкових умов або положень, що містяться в цих місцевих документах. Це може стати додатковим стабілізуючим чинником на ринку страхування життя, який має сильний фінансовий та інвестиційний потенціал. Завершує правове регулювання договору страхування страхування правових відносин, що доповнює правовий механізм індивідуального регулювання, який полягає, насамперед, в "з'ясування, уточнення правового статусу суб'єктів права в реальних життєвих обставинах". У теорії права договір, здебільшого, розглядається як основа виникнення конкретних правовідносин, тобто як юридичний факт [32, с. 10]. Проте індивідуальний договір є актом, який створює індивідуальні правові норми, які регулюють конкретні відносини між окремими суб'єктами права. У юридичній літературі питання про договір як засіб регулювання поведінки сторін достатньо вивчене. Зауваження громадян щодо приватного права, що стосуються договору страхування, які можуть бути повністю узгоджені, але з деякими застереженнями, можуть стати актуальними. Це страхові контракти, укладені під час обов'язкового державного страхування. Ці договори мають публічно-правовий характер, оскільки частина цих правових відносин є обов'язковою, тобто вона бере участь у правовідносинах не з власної ініціативи, а через силу закону, яка змушує страхувальника (держава або його уповноважений орган) укласти договір про обов'язкове страхування на користь бенефіціара (бенефіціара), зміст повноважень сторін прямо передбачено законом.

Державні договори були постійно об'єктом наукових досліджень, оскільки суперечка про можливість включення до числа форм правового регулювання договорів відмовила цивільним особам. Однак протягом тривалого часу інститут державного контракту розглядається як структурний елемент адміністративно-правової системи [1; 2; 87]. Контракт у правовідносинах обов'язкового страхування

виступає лише як механізм правового регулювання, і основою виникнення цих правовідносин слід вважати норму права, яка передбачає обов'язок діяти. Отже, з огляду на вищесказане, договір страхування може бути не тільки основою для виникнення правових відносин страхування, а й джерелом їх правового регулювання, який безпосередньо визначає права та обов'язки сторін. Особливе місце в системі форм правового регулювання страхової діяльності займає джерела міжнародного характеру, згода на обов'язковість яких Верховною Радою України є частиною національного законодавства України.

Актуальність цієї форми правового регулювання у контексті європейських прагнень України важко переоцінити. У той же час бажання України адаптувати національне законодавство до європейських стандартів може мати негативні наслідки, якщо процес інтеграції буде здійснюватися без урахування національних особливостей та внутрішніх інтересів. Як професор Ю.М. Оборот: "Завдання збереження окремої національної правової культури на тлі активного діалогу правових культур, зміцнення інтеграційних процесів та суворого нав'язування окремих правових цінностей, актуалізувало проблему типології правових систем, їх класифікацію в ту чи іншу правова сім'я, перспективи та шляхи розвитку кожної правової системи ». "Здається," продовжує автор ", що вектором нашого розвитку має стати" глобалізація ", тобто адаптація елементів сучасної західної культури до глобальних умов і місцевих традицій, що забезпечить зміну правових цінностей і норми при збереженні національної правової культури в євразійській правовій сім'ї [103, стор 36-40]. Проблеми глобалізації та інтеграції останнім часом стають все більш поширеною, і кожна країна повинна враховувати ці процеси при формуванні власної правової В основі вищезазначеного можна наголосити, що інтеграційні процеси мають відбуватися з урахуванням національних інтересів та врахування особливостей українського суспільства

.2.2. Принципи фінансово-правового регулювання страхування в Україні

В теорії права загальноприйнятим вважається поділ принципів права на загальноправові, галузеві, міжгалузеві, а також спеціальні. Тому правильне

розуміння і застосування норм страхового законодавства можливе лише із врахуванням загальноправових принципів. Серед загальноправових принципів чільне місце посідають принципи законності та верховенства права. Вони проявляються в тому, що повноваження органів державної влади, які видають нормативно-правові акти в галузі страхування та здійснюють контроль за їх виконанням, повинно реалізовуватися строго в рамках їх компетенції, на основі закону й у повній відповідності з ним. Разом з тим закони України не регулюють багатьох процедурних питань, тому в національному законодавстві велика кількість бланкетних норм, які відсилають до різноманітних підзаконних нормативних актів, інструкцій, правил, положень, що приймаються виконавчими органами. Наприклад, ст. 7 Закону України “Про страхування” визначає, що порядок проведення й особливі умови ліцензування обов’язкового страхування визначаються Кабінетом Міністрів України [153]. Слід враховувати, що в процесі застосування загальноправові принципи трансформуються в галузевому законодавстві, в нормах та інститутах певної галузі [74, с. 64-68]. Інститут страхування в основі регулювання базується на цих принципах, що характерні всьому національному законодавству та праву.

У той же час, цей інститут права має свої специфічні, тобто притаманні тільки йому, принципи. Так до 2010 року в Україні на державному рівні були прийняті концепції розвитку страхового ринку у 1998, 2001 та 2005 роках. Остання концепція розвитку страхового ринку була прийнята до 2010 року, після якої не було ухвалено єдиної державної концепції, що дестабілізувало розвиток ринку страхових послуг. Тому Українською федерацією убезпечення було розроблено «Стратегію розвитку страхового ринку України в 2012-2021» [130], а Постановою Правління НБУ №391 затверджено Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року [119] у якій зазначені наступні базові принципи: європейська інтеграція; лібералізація фінансових ринків та набуття режиму внутрішнього ринку з ЄС у сфері фінансових послуг;

збалансованість економічних інтересів, через формування ринкового конкурентоспроможного середовища; незалежність та ефективність роботи

регуляторів, здійснення нагляду на основі оцінки ризиків; прозорість та високі стандарти розкриття інформації учасниками фінансового сектору та регуляторами; відповідальність та довіра між учасниками фінансового сектору та регуляторами; цілісність фінансової системи, всебічний захист прав кредиторів, споживачів та інвесторів. [119]

Об'єктивною є потреба публічно-правового (державного, адміністративного, фінансового) регулювання, без якого система правового регулювання страхування є недосконалою, що підтверджується всією історією його розвитку як в Україні, так і в інших державах [62, с. 38-43]. Отже, важливим вдається й аналіз принципів цього регулювання. В науці фінансового права підтверджується відсутність єдиного підходу до характеристики принципів інституту страхування. Здійснити аналіз принципів публічно-правового регулювання страхування можна шляхом дослідження історичного розвитку фінансової науки та поглядів науковців на цю категорію на відповідних етапах становлення інституту страхування.

Так Л.Л. Кінащук вважає, що страхування доцільно базувати на таких принципах: доступності; ризиковості; добровільності; зручності. Науковець вказує, що основними у страхуванні є принципи гарантованості та доступності страхового захисту з боку держави; відособленості видів страхування; рівноправності добровільного та обов'язкового страхування; визначення наперед послуг і компенсації із ризику; вірогідний характер відносин; цільове використання утвореного фонду [73, с. 48-49].

В Україні активізуються євроінтеграційні процеси. Цей процес неможливий без реформування правового інституту страхування. Це вимагає встановлення відповідних принципів, на підставі яких здійснюється державне регулювання страхової діяльності в ЄЕС, і в інших країнах з ринковою економікою.

У 1994 р. органами нагляду за діяльністю у сфері страхування більше як 100 країн було створено Міжнародну асоціацію органів нагляду за страхуванням (IAIS). 17 жовтня 2003 р. Україна стала членом цієї асоціації. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг представляє інтереси держави в IAIS, та задіяна в реалізації його програм в Україні. Головними

завданнями IAIS стали: забезпечення кращого нагляду за діяльністю у сфері страхування як на рівні конкретної країни, так і на міжнародному рівні, з метою підтримки ефективних, законних, надійних та стабільних страхових ринків для забезпечення допомоги та захисту полісотримачів; об'єднання зусиль щодо розробки практичних стандартів для страхового нагляду, що мають бути визначені членами IAIS та використані ними під час їхньої діяльності; підтримання стосунків з іншими установами, що займаються аналогічним видом діяльності; забезпечення взаємної підтримки з метою збереження цілісності ринків; обмін важливою інформацією та досвідом з метою подальшого розвитку внутрішніх ринків страхування.

Діяльність IAIS передбачає: розробку міжнародних принципів, стандартів та управління страхуванням; організація конференцій та семінарів для наглядачів за страхуванням; забезпечення підтримки та вивчення документів, що стосуються страхового нагляду.

IAIS очолює Виконавчий комітет, члени якого представляють різні географічні регіони. Діяльність Виконавчого комітету підтримується трьома іншими комітетами: Технічним комітетом, Комітетом з питань відсталих ринків та Планово-фінансовим комітетом. Діяльність IAIS підтримує Секретаріат, що знаходиться у центрі міжнародних розрахунків, розташованому у швейцарському місті Базель.

Передумови створення ключових принципів страхування визначені статутом IAIS, який містить наступні норми:

а) органи нагляду визнають те, що страховий ринок відіграє важливу роль в економіці та суспільстві як на національному, так і на міжнародному рівнях; стан більшості внутрішніх страхових ринків вказує на зростаючу тенденцію до інтеграції до міжнародного ринку страхування.

б) органи нагляду висловлюють побажання щодо визнання спільних інтересів та становлення ділових стосунків між собою; покращення можливостей забезпечення страховим захистом полісотримачів та підтримки розвитку ринків страхування.

в) органи нагляду прийняли рішення активно взаємодіяти для покращення страхового нагляду як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, з метою

підтримки ефективних, законних, надійних та стабільних страхових ринків для забезпечення допомоги та захисту полісотримачів.

Ключові принципи страхування містять необхідні принципи для ефективної роботи системи страхового нагляду, зокрема:

- мають виступати основним орієнтиром для органів нагляду в усіх юрисдикціях;
- повинні допомагати органам нагляду виконувати свої функції на ринку страхування;
- можуть бути доповнені залежно від спеціальних умов та особливостей ринків страхування.

Ключові принципи страхування Ключові принципи страхування містять необхідні положення щодо ефективної роботи системи страхового нагляду в країнах, які приєдналися до Міжнародної асоціації органів нагляду за страхуванням, зокрема: мають виступати основним орієнтиром для органів нагляду в усіх юрисдикціях; повинні допомагати органам нагляду виконувати функції на ринку страхування; можуть бути доповнені залежно від спеціальних умов та особливостей ринків страхування.

Органи нагляду, в межах своєї компетенції, повинні самостійно визначати порядок контролю за дотриманням принципів. Про своє бачення порядку дотримання найважливіших з них, орган нагляду повинен повідомити IAIS. Для цього асоціація розробила методику, згідно з якою визначаються критерії для оцінки порядку дотримання кожного принципу при їх використанні [86, с. 94]. Отже, орган нагляду повинен дотримуватися таких принципів: захищати інтереси полісоутримувачів; підтримувати надійну та ефективну діяльність страхових компаній, вимагаючи від них дотримання вимог законодавства та обов'язкових правил страхового бізнесу. При цьому, орган нагляду має право втручатися у страхову діяльність страхових компаній у межах своїх повноважень, визначених законодавством.

IAIS встановила низку ключових принципів у сфері публічно-правового регулювання страхування, а саме: принципи діяльності органів нагляду; принципи ліцензування; принципи заборгованості, принципи проведення змін в управлінні;

принципи заходів внутрішнього контролю; принципи достатності капіталу та платоспроможності; принципи проведення похідних та позабалансних операцій; принципи перестраховування; принципи управління ринком; принципи фінансового звітування; принципи інспектування на місці; принципи конфіденційності.

Зазначені принципи розкриваються у такому значенні.

Принципи діяльності органів нагляду – орган нагляду має бути функціонувати таким чином, щоб він мав можливість надати підтримку ефективним, законним, надійним та стабільним страховим ринкам. Зокрема, орган нагляду повинен: бути незалежним у своїй діяльності та відповідальним за свої повноваження; мати відповідні права, юридичні гарантії та фінансові ресурси для виконання своїх функцій та виконання повноважень; здійснювати чітке та ефективне регулювання та нагляд; залучати, підтримувати та навчати персонал, що відповідає високим професійним стандартам та відповідним вимогам професійної етики.

Принципи ліцензування – юридичні особи, які планують здійснювати страхову діяльність на внутрішньому ринку, повинні отримати ліцензію.

Принципи проведення заходів внутрішнього контролю – орган нагляду повинен мати можливість: спостерігати за внутрішнім контролем органів управління страхової компанії та вимагати посилення цього контролю у разі необхідності. Встановлюючи вимоги, орган нагляду має визначити, чи відрізняються стандарти, встановлені для страхових компаній-резидентів, від стандартів для їхніх філій, що знаходяться під іншою юрисдикцією.

Принципи кредитування – орган нагляду повинен встановлювати стандарти щодо кількості кредитів страхової компанії. Розробляючи відповідні стандарти, орган регулювання та нагляду повинен звернути увагу на рівень відповідальності страховика, наприклад, рівень доходів; не зареєстровані збитки; кредити забезпечені заставою; страхові внески, отримані наперед; резервний капітал для забезпечення покриття заборгованості по виплатах, що розраховуються актуарієм; стандарти для встановлення заборгованості по страхових виплатах та стандарти для страхових резервів.

Принципи достатності капіталу та платоспроможності – вимоги до капіталу страхових компаній, які мають ліцензію або планують її отримати, повинні бути чітко визначені і мають стосуватися мінімального рівня капіталу чи депозитів, який повинна досягати компанія.

Принципи перестраховування – страхові компанії використовують перестраховування як метод забезпечення виконання своїх страхових зобов'язань. Орган нагляду повинен мати можливість надати оцінку рівня забезпеченості та адекватності перестраховування. Вимоги, що висуває орган нагляду до операції з перестраховування, мають стосуватися обсягу зобов'язань, які передаються у перестраховування. Цей обсяг повинен відображати оцінку максимальної сукупності перестрахових виплат та можливості встановлення контролю органом нагляду над перестраховальником; рівня довіри, покладеної на орган нагляду за відповідним бізнесом перестраховика, який знаходиться під іншою юрисдикцією.

Принципи фінансової звітності – для органів нагляду важливо отримувати інформацію з метою формування вірного уявлення про надійність фінансових операцій, які здійснює страхова компанія – резидент. Ця необхідна інформація міститься в фінансових та статистичних звітах, які регулярно заповнюються. Ці дані підкріплюються інформацією, яка надається за спеціальними запитами інспекторові органу нагляду актуаріями та зовнішніми аудиторами. Цей механізм має бути застосований з метою: визначення змісту та періодичності звітів, що вимагаються від всіх страхових компаній в юрисдикції, включаючи фінансові та статистичні звіти, звіти актуаріїв та іншої інформації; встановлення правил бухгалтерської звітності для подання фінансових звітів.

Принципи конфіденційності – всі органи нагляду повинні дотримуватися офіційної таємниці стосовно інформації, отриманої ними в результаті нагляду. Від органу нагляду вимагається збереження конфіденційності інформації, яку він отримав від інших органів нагляду. Ця інформація може бути розголошена у випадках, передбачених чинним законодавством, і за умови подання її до суду.

Країни, що забороняють обмін інформацією між органами нагляду різних юрисдикцій для професійних цілей та країни, де не зберігається конфіденційність

інформації, отриманої органом нагляду, мають внести відповідні зміни до свого законодавства.

Висновки. Узагальнюючи, можна зазначити, що в теорії фінансового права немає єдиного підходу до визначення ключових принципів фінансово-правового регулювання страхування, які є актуальними після здобуття незалежності держави та у ході економічних та соціальних реформ в Україні, й на сучасному етапі формування базових засад регулювання фінансових відносин у страховій сфері потребує уніфікації.

IAIS, як координаційний орган та орган наддержавного контролю за діяльністю наглядових організацій країн-учасниць цієї асоціації, прагне встановити публічно-правові принципи діяльності останніх, що дозволить належним чином інтегрувати національне законодавство у відповідності до світових страхових стандартів. Таким чином, основними принципами розвитку страхового ринку є: вільний рух капіталів та страхових послуг на території України; захист прав споживачів страхових послуг, включаючи формування системи гарантування забезпечення виплат за договорами довгострокового страхування життя та за договорами страхування; вільний вибір страховика; прозорість діяльності учасників страхового ринку; уніфікація процедур страхування; використання міжнародного досвіду; державне регулювання та нагляд у сфері страхування, а також формування системи запобіжного (пруденційного) нагляду, включаючи впровадження системи оцінки діяльності страховиків на основі застосування міжнародних стандартів обліку й фінансової звітності; невтручання органів державної влади в поточну діяльність учасників страхового ринку; рівність перед законом усіх учасників страхового ринку; функціонування страхового ринку на засадах вільної конкуренції.

2.3. Поняття фінансових правовідносин у галузі страхування та особливості їх змісту

Можлива розробка єдиної точки зору про місце страхування правових відносин у системі існуючих правовідносин, за умови, що характерні для самих

фінансово правових відносин. Перш ніж почати аналіз фінансово-правових відносин, варто зупинитися на характеристиках і проблемах самої категорії "правових відносин". Особливості різних галузей права виражаються в структурі правовідносин, у співвідношенні прав та обов'язків як учасників, так і їх правових особливостей, в засобах впливу на поведінку учасників. Загальноприйнята інтерпретація правових відносин, подана С.С. Алексєєвим та іншими вченими, які характеризують правові відносини як соціальні відносини, що виникають на основі норм права, учасники яких мають суб'єктивні права та юридичні зобов'язання, надані державою [9; 12]. Відсутність уніфікованого погляду на поводження з категорією "відносини" викликає проблему, яка залишається актуальною в цей час і чекає її вирішення. Аналіз точок зору на це досить добре висвітлено в працях з теорії права, тому ця проблема не є предметом цього дослідження. Погляди на фінансові відносини, як свого роду юридичні відносини, в науці про фінансове право також не ідентичні. Визначення поняття "фінансово-правові відносини" є однією з фундаментальних проблем теорії фінансового права, яка була приділена увагу роботам широкого кола вчених-юристів-фінансистів: М. А. Гурвича [55], Ю.А. Ровінський [158; 225], Л.К. Воронова [44; 219], М.В. Карасова [71; 84] та інші. Незважаючи на ретельне дослідження, проблема ніколи не була вирішена. Зміни, що відбуваються сьогодні в соціально-економічній, політичній та інших сферах життя України, зумовлюють реформу та фінансову систему держави, що передбачає всебічне та всебічне виявлення, вивчення та облік факторів, що впливають на виникнення та розвиток фінансово-правові відносини. Це вимагає абсолютно нових методологічних підходів у визначенні сутності фінансової діяльності держави в сучасних умовах.

Що стосується особливостей фінансово-правових відносин, то вони пов'язані з особливостями фінансової діяльності державних та муніципальних утворень. Фінансові правовідносини мають такі особливості: а) вони виникають і функціонують у процесі планової мобілізації, розподілу та використання державних та місцевих грошових коштів; б) вони являють собою своєрідні відносини власності публічного характеру; в) державні та місцеві органи влади є обов'язковими

предметами цих правовідносин; г) фінансово-правові відносини є суто владними, тобто вони будуються за схемою "замовлення - виконання". Тут замовлення надходять з державної чи місцевої влади, і виконуються з різних предметів: фізичних осіб, організацій, державних органів тощо [72, с. 46]. Страхування, у свою чергу, розглядається як незалежна фінансово-економічна категорія. Це система економічних відносин, яка включає в себе сукупність форм та методів формування цільових фондів та їх використання для відшкодування збитків у результаті різноманітних непередбачених побічних явищ, а також для надання допомоги громадянам у разі певних подій в їх житті [181, стор. 7].

Повертаючись до особливостей фінансово-правових відносин, що виникають у сфері страхування, зазначається, що зазначені ознаки не дають повної картини цього типу правових відносин. З огляду на це, необхідно деталізувати та класифікувати правові відносини у сфері страхування з точки зору фінансового права. Негайно слід зазначити, що ці вчені, не всі відносини в галузі страхування виключаються з фінансово-правових відносин, а правовідносини у сфері обов'язкового страхування, вчені чітко відносяться до фінансових. Розслідуючи фінансово-правові відносини у сфері страхування, А. А. Мамедов робить висновок, що саме норми фінансового права визначають систему та організацію страхування, її види, порядок обов'язкового страхування, ліцензування страхової діяльності, забезпечення фінансової стійкості страховиків, джерела формування страхових резервів, їх взаємини з іншими частинами фінансової системи держави, безпосередньо з бюджетною системою, порядок використання коштів страхування, компетенція органів державної влади у сфері страхування (у поєднанні з нормами адміністративного права), а також здійснення державного нагляду за страховою діяльністю та іншими відносинами у сфері страхування, що виникають у процесі формування, розподілу та використання страхових фондів, тобто таких відносин, які належать до фінансової діяльності держави "[95, с. 15]. Таку ж думку також спостерігає Ю. М. Макаров [87, стор. 55]. Організація ній аспект діяльності страхових організацій залишається незрозумілим. Держава, якщо не прямо, опосередковано впливає на суспільні відносини. Але якщо взяти до уваги страхову

галузь, то держава виконує прямі організаційні функції. "Головним, основним у фінансово-правових відносинах є сам організаційний момент: встановлення форм накопичення коштів, порядок їх розподілу, компетенція державних органів, проведення фінансової роботи тощо" - говорить Т. Ермакова [58, с. 9]. Суворе регулювання державного регулювання формування, розподілу та використання страхових резервних фондів безпосередньо впливає на специфіку та особливості формування фінансових результатів страхових організацій. У сфері страхування існує широкий спектр відносин, включаючи ті, що впливають на область оподаткування. Через специфіку оподаткування страхових компаній можна розрізнити страховиків та держави при сплаті податків, що призводить до того, що держава здійснює свою фіскальну функцію. Як учасник фінансових відносин держава бере участь в них шляхом встановлення правових форм оподаткування страхових організацій. Саме через податки, як джерело поповнення бюджету, з метою формування фінансових ресурсів держави для реалізації поставлених завдань та з'єднання страхових резервних фондів з бюджетною системою. Не можна забувати про фіскальну функцію держави. Окремо слід назвати фінансові відносини фінансового контролю за діяльністю страхових організацій.

Нижче наведені важелі у напрямку розширення спектру фінансово-правових відносин у сфері страхування: по-перше, шляхом регулювання та спрямування значних фінансових потоків при формуванні страхових резервних фондів страхових організацій держава може використовувати інвестиційний потенціал страхування організації підтримки та стимулювання різних сфер своєї діяльності. Інвестиційна політика в Україні, як правило, здійснюється на основі фінансових та правових норм, а відносини, що виникають протягом цього періоду, є предметом фінансового права; по-друге, при регулюванні та визначенні напрямків використання фінансових потоків у формуванні страхових резервних фондів страхових організацій держава повинна враховувати особливості національного страхового ринку та не порушувати встановлені державними антимонопольними правилами конкуренції між страховими організаціями. У той же час слід зазначити, що в системі правових норм, що регулюють інвестиційну діяльність, існують правила інших галузей та

підзаконних прав: конституційні, адміністративні, цивільні, податкові, земельні, екологічні, трудові, кримінальні, і т. д. Це пояснюється тим, що інвестиційна діяльність є складною у своїй правовій формі, а суб'єкти вступають у різні види суспільних відносин. Тому правове регулювання інвестиційної діяльності має міжгалузевий характер [70, с. 32].

Інвестиційно-правові відносини є своєрідними економічними відносинами, які мають особливості, пов'язані з специфікою інвестиційної діяльності як вид економічної діяльності [36, с. 12]. Проте це не обмежує роль фінансових відносин, які також регулюють інвестиційну діяльність, включаючи страховиків. Як правильно заявив професор М.В. Карасьєв, в останні роки у сфері фінансового права почали з'являтися більш правові відносини договірної форми. Проте договірні форми фінансових відносин не змінює юридично нерівне положення сторін таких відносин. Законодавець надає страхувальнику - інвестору право інвестувати гроші, але, з одного боку, КМУ чітко визначає територію, в якій повинні йти інвестиційні ресурси, з іншого - встановлює правила для здійснення інвестиційної діяльності. У той же час держава звільняє страховиків-інвесторів від певних видів податків, з урахуванням певних вимог. Особливо це стосується інвестиційних ресурсів, отриманих від довгострокового страхування життя. Сам процес залучення фінансових ресурсів для інвестиційної діяльності регулюється законом, у процесі реалізації фінансово-правових відносин. Це дає фінансовий механізм обов'язковий характер. Проте фінансові інструменти, що включають організаційні структури, механізм правового регулювання (впровадження законів у практичну діяльність), не стосуються змісту фінансового впливу, але для забезпечення цього впливу вони не завжди працюють оптимально, що зменшує ефективність фінансового менеджменту, фінансова діяльність [22, с. 185]. У певній мірі інвестиційні відносини, за умови, що вони регулюються нормами фінансового права, тобто в даному випадку вони є своєрідними фінансово-правовими відносинами, властивими особливостям суспільних відносин. Підсумовуючи вищевикладене, визначається наступне. По-перше, не всі правовідносини, які сьогодні розробляються в процесі здійснення страхового бізнесу, але що впливають на рух коштів, підлягають правовому

регулюванню фінансового права. Області так званого цивільно-правового страхування більше не виконують державну функцію накопичення коштів для потреб держави та суспільства. У той же час використання фінансових ресурсів страхових організацій дозволяє їм, на їх рахунок, фінансувати процеси відновлення в результаті нанесення збитків внаслідок страхових подій та суттєвого зменшення тягаря на бюджет. По-друге, насправді всі юристи фінансів визнають правові відносини між обов'язковим державним фінансовим страхуванням. У той же час, значна група вчених обмежує їх лише з точки зору фінансових правовідносин. Прийнято положення, згідно з яким предмет фінансового права охоплює не лише групу відносин для передачі бюджетних коштів для здійснення страхування у обов'язковій формі. Це пов'язано з тим, що вони також йдуть до організаційних функцій країни у сфері страхування, фіскальних функцій та заходів фінансового контролю.

По-третє, страховий бізнес знімає надлишок готівки з обігу, тим самим виконує антиінфляційний ефект, стабілізує грошовий обіг, виступає позитивним чинником у формуванні платіжного балансу держави, сприяє збалансованості доходів та витрат держави бюджет У той же час накопичені надлишки грошей є потужним інвестиційним ресурсом, який може бути спрямований державою у тих галузях економіки, де не вистачає фінансових ресурсів. Але, на відміну від кредитних ресурсів банківських та інших фінансових та кредитних установ, страхові резерви, накопичені за рахунок страхової діяльності, значно дешевші. Ці елементи безперечно є частиною фінансової діяльності держави; Нові правові відносини чітко характеризуються як фінансові.

По-четверте, виникають суперечки між державно-регульованими відносинами, які забезпечуються антимонопольними правилами конкуренції між страховими організаціями. Ці правові відносини носять публічно-правовий характер. Доля фінансово-правових норм у їхньому регулюванні вимагає додаткового вивчення.

Виходячи з вищевикладеного, діяльність, проведена страховими комерційними організаціями стосовно формування, розподілу та використання

страхових резервних фондів, повинна розглядатися насамперед як невід'ємна частина фінансової діяльності держави, а також відносини між державою та страхуванням організації, взаємини з формуванням та використанням страхового резерву Фонди, здається, вписуються в відносини, що регулюються фінансовим правом. Відповідно, набір правил, що регламентують відносини, що виникають у сфері страхування у зв'язку з фінансовою діяльністю держави, виступають як інституція фінансового права. Фінансове та правове регулювання страхової діяльності передбачає певне підпорядкування у відносинах сторін. Повноваження наказів уповноважених державних органів як суб'єктів правовідносин виявляються у тому, що вони приймають рішення у формі нормативних актів, обов'язкових для всіх страхових організацій. Такі рішення приймаються в межах повноважень, встановлених державою для цих органів. У свою чергу, страхові організації як суб'єкти фінансово-правових відносин в більшості випадків не можуть на власний розсуд набувати фінансових прав та обов'язків, визначати в межах їх змісту їх реалізовувати. У всіх випадках вони виконують свої обов'язки, встановлені законами або іншими нормативно-правовими актами. Права страховиків є вторинними, впливають із зобов'язань, встановлених рішеннями органів державної влади. Субординація означає, що страхові організації вступають у фінансові правовідносини не за власним бажанням, а за власною ініціативою, але лише дотримуються вимог відповідних актів державних органів. Обов'язковий характер фінансово-правових норм, що регулює відносини при здійсненні страхової діяльності, виявляється в тому, що вони, надаючи уповноваженому органу - державному органу - право вчиняти будь-які дії, фактично, у багатьох випадках, зобов'язувати його виконувати ці дії. Для фінансово-правових відносин при здійсненні страхової діяльності властива легальна нерівність суб'єктів, що виявляється на рівні їх правоздатності. Уповноважені державними органами як суб'єктами правовідносин мають юридичні повноваження щодо страхових організацій, які виявляються у здійсненні різноманітної (багатоорганізаційної) спроможності [115, с. 45-46]. Метод "сила і підпорядкованість", за допомогою якого регулюються фінансові відносини при здійсненні страхової діяльності, у всіх його

ознаках виявляється в позиції сторін фінансово-правових відносин, на підставі його виникнення, особливостей фінансової та юридичної відповідальності і т. д. Сутність правової категорії проявляється в тих функціях, які вона виконує, або в об'єктах яких діють.

Страховання, як одна з незалежних частин фінансової системи, притаманне всім основним функціям категорії фінансів, хоча в певних конкретних проявах, як вже зазначалося вище. До цього слід додати, що ці відносини спочатку є публічними, а потім - цивільним правом. У теорії фінансового права було підкреслено, що разом з ознаками підпорядкування, фінансово-правові відносини завжди відрізняються за характером майна, в результаті чого у фінансовій та юридичній літературі постійно відзначається, що фінансово-правові відносини мати майновий та майновий характер [196, с. 137]. Подібний характер притаманний страховим відносинам, які виникають на основі фінансового права. Грошовий, і в цьому сенсі властивість, характер фінансово-правових відносин пов'язаний з тим, що за своєю суттю вони є економічними відносинами у своїй вартості, тобто грошової форми. Характеристика фінансових відносин, особливості та функції, притаманні страхованню, буде неповною без аналізу особливостей змісту фінансово-правових відносин у страховій галузі.

Питання про зміст фінансово-правових відносин при здійсненні страхової діяльності є не тільки практичним інтересом, але й необхідним для юридичної практики, оскільки сприяє чіткій організації фінансової діяльності держави, сприяє правильному застосуванню правових норм і правові заходи впливу у необхідних випадках. У юридичній літературі навколо питання про зміст правовідносин лежить обговорення з широким колом думок і позицій вчених. Більш переконливим, як видається, є позиція С. С. Алексєєва та інших вчених. Вони розрізняють матеріальний зміст, тобто поведінку суб'єктів, а законний зміст - суб'єктивні юридичні права та обов'язки. Інакше кажучи, матеріальний зміст відносин, як зазначив С. С. Алексєєв, це реальна поведінка, яку може надати правоздатність, і обов'язок закону виконувати [9, с. 112]. Аналізуючи вищезазначене визначення матеріального змісту відносин, ми приблизно

У теорії фінансового права також немає єдиної думки щодо елементів структури фінансово-правових відносин. Так, Ye.Y. Грачев та E.D. Соколов, визначаючи останні як соціальні відносини, що виникають при створенні, розподілі та використанні коштів фондів і регулюються нормами фінансового права, учасники яких мають відповідні права та обов'язки, вказують на те, що такі відносини виникають між певними суб'єктами у зв'язку з конкретний "об'єкт і зміст, який розкривається через відповідні права та обов'язки їхніх учасників [50, стор. 29-30].

O.O. Дмитро вважає, що узгодження з цим положенням є складним, оскільки існування єдиних законних прав і обов'язків (законних аспектів змісту) не охоплює зміст фінансових правовідносин, оскільки для його розвитку, фактичного (реального) використання наданих прав та виконання юридичних обов'язків. Здається, продовжує вчений, ігноруючи об'єктивно існуючі та непрямі юридичні факти матеріального змісту фінансово-правових відносин можуть призвести до викривлення сутності останнього як форми реалізації права, яка полягає в першу чергу в реальній поведінці суб'єктів цього правового зв'язку [59, с. 58-59].

У фінансово-правових відносинах завжди треба бачити взаємозв'язок між правовим і фактичним змістом, тобто зв'язок між правами та обов'язками учасників цих відносин та їх поведінкою, спрямованими на досягнення певного результату - для мобілізації, розподілу, перерозподілу та використання коштів. Інший погляд на цю проблему спостерігається M.B. Карасьов, який виділяє елемент фінансових відносин за змістом. У той же час вона підкреслює досить умовну, тільки для цілей дослідження, розподілу та диференціювання матеріального і правового змісту, і зазначає, що саме права та обов'язки суб'єктів фінансово-правових відносин є законним змістом, а реалізація з цих прав та обов'язків є "складовою проблемою змісту фінансових правовідносин", вказуючи, що шляхом такої реалізації реальна поведінка суб'єктів [72; з 96-228]. Безсумнівно, реальна поведінка суб'єктів фінансово-правових відносин залежить від того, як їхні права та обов'язки виконуються, тобто з шляхів реалізації останнього. Таким чином, матеріальний зміст правовідносин - реальна поведінка суб'єктів - і є реалізація законних прав та обов'язків. Найбільш збалансоване та обгрунтоване думку висловлює професор Л.К.

Воронева, яка в структурі фінансових відносин виділяє матеріальний зміст - поведінку суб'єктів, а також юридично-суб'єктивні юридичні права та обов'язки, встановлені фінансовими та правовими нормами. Вона зазначає, що фінансові відносини виявляють суб'єктивні права їхніх учасників, тобто існує пряме дію права на фінансування, оскільки накази держави щодо мобілізації, розподілу чи використання коштів, які складають централізовані та децентралізовані фонди, є усвідомлюється в поведінці залучених до них людей [44, с. 69-71].

Акцент робиться на те, що фактичний зміст пов'язує фінансові відносини з реальними відносинами, а правовий зміст є правовим засобом формування та підтримання фактичного змісту. У фінансово-правових відносинах страхової галузі права та обов'язки, що належать конкретному суб'єкту, їх сутність, характер та особливості, будуть обумовлені і визначаються, в першу чергу, напрямком діяльності таких суб'єктів, тобто до здійсненості дій у особливий напрямок фінансової діяльності держави - мобілізація, розподіл, перерозподіл та використання коштів страхових фондів. Тому, як видається, має сенс стверджувати, що специфіка змісту фінансових правовідносин буде залежати від того, який з напрямків фінансової діяльності виникне, зміни та припинення цих правовідносин. Особливо важливим є той факт, що фонд фінансових ресурсів - централізований або децентралізований - є предметом цих правових зв'язків.

2.4. Класифікація фінансових правовідносин у галузі страхування

Вище згадувалося, що питання аналізу фінансових правовідносин у галузі страхування є досить дискусійним. Розглядаючи методологічні засади, було зроблено висновок, що колі фінансових правовідносин виходить за межі обов'язкової страхування, як це зазначено в наукових джерелах [84, с. 254-271]. До фінансових правових відносин у галузі страхування включено й інші види правовідносин, забезпечених і врегульованих нормами фінансової права. Це, зокрема, правовідносини з оподаткування, інвестування, фінансового контролю тощо.

Таким чином, класифікація фінансових правовідносин у галузі страхування постає важливим теоретичним питанням, відповідь на яку потрібно надати.

У цьому аспекті необхідно зазначити, що в теорії фінансового права класифікації фінансових правових відносин значна увага приділяється [5, с. 42-44; 20, с. 35]. У той же час страхові правовідносини, як різновид фінансових, фактично не вивчалися. Завдання наукової класифікації страхових правовідносин полягає в тому, щоб, незважаючи на різноманітні ускладнення, знайти в діючій системі види страхування її теоретичні, класифікаційні засади, перевірити таким чином теорію практики та допомогти практичній теорії.

Страхування, як і будь-яка інша сфера діяльності людини, будь-яка інша система знань, потребує внутрішньої структурно-логічної впорядкованості. Без такої впорядкованості неможливо організувати складну справу, виробити методологію наукових досліджень, побудувати навчальний процес. Щоб досягти необхідного впорядкування, застосовуємо класифікацію. І потреба в ньому є тим гіршим, чим складнішим є об'єкт, який має бути класифікований.

Поняття "класифікація" походить від латинського класу - розряд, клас. Латинський корінь визначає "квінтесенцію" цієї концепції, його найвищому, найсуттєвіше значення: поділ предметів певної сукупності за спільними ознаками з утворенням систем класів цієї сукупності. Під класифікацією розуміють систему субпорядкованих деяких ознак понять (класів) у певній галузі знань або діяльності людини, що використовується як засіб встановлення взаємозв'язків між цими поняттями (класами).

В літературі зустрічається така дефініція - класифікація це ієрархічно підкорена система взаємопов'язаних ланок, що дозволяють створити струнку картину єдиного цілого з виділенням його сукупних частин [105, с. 277].

Класифікація - це розділ, кожен член якого, у свою чергу, може піддаватися подальшому поділу, при цьому кожна поняття повинна потрапити тільки до однієї групи. Вірно проведена класифікація в галузі страхування, якщо вона здійснюється на сталій основі, дозволяє розкрити характер всієї його системи як сукупність

взаємодіючих категорій, виявити їх взаємозв'язок, нові якості, особливості прояви як у типових, так і в нетипових ситуаціях.

У фінансово-правовій науці існує думка, відповідно до якої фінансові правовідносини можуть бути класифіковані залежно від видів фінансово-правових інститутів. Як видається, така класифікація не може викликати заперечень, оскільки розкриває всю сукупність відносин, регульованих фінансовим правом. Можна погодитися з точкою зору М.В. Карасьової, що на сьогодні така класифікація дуже близька до класифікації фінансових правовідносин за структурою фінансової системи держави, однак не вичерпується нею [72, с. 259]. За цією підставою можна виділити: а) податкові відносини; б) відносини, що виникають відносно неподаткових платежів; в) відносини з приводу фінансового контролю; г) відносини стосовно організації та функціонування грошової системи; д) валютні відносини тощо.

В теорії страхового права зустрічаються певні підходи до класифікації страхових правовідносин, але знову ж таки, як правило, всі вони сконцентровані на цивільно-правових аспектах страхування [56].

Закон України "Про страхування" від 7 березня 1996 р. містить деякі критерії, за якими можна класифікувати страхові правовідносини. Це, зокрема, відмінність у об'єктах страхової охорони та обсяг зобов'язань, які страховик приймає на себе. Відповідно застосовуються два підстави класифікації: за об'єктом страхування (страхової охорони) та за родом небезпеки.

Класифікація страхування об'єктів страхування - це розподіл страхування за галузями, підгалузями та типами, що є ланками цієї класифікації. Згідно з цим критерієм весь комплекс страхових відносин можна розділити на дві галузі: майно, особисте страхування, страхування юридичної відповідальності. Страхові відносини між страховиком і страхувальником здійснюються за видами страхування, що представляють страхування конкретних однорідних об'єктів за певною сумою зобов'язань страховика за існуючими тарифними ставками. Відповідно до ст. 4 Закону України "Про страхування" від 7 березня 1996 року такими об'єктами страхування можуть бути майнові інтереси, які не суперечать законодавству

України, пов'язані: із життям, здоров'ям, інвалідністю та додатковою пенсією застрахованої або застрахованої особи (особисте страхування); з володіння, користування та розпорядження майном (страхування майна); з відшкодуванням страховиком шкоди, завданої їй особою, а також шкоду, заподіяну юридичній особі (страхування відповідальності).

Ця класифікація важко застосовувати для опису відносин у сфері страхування, що є предметом фінансового права. У цьому контексті думка Е. Ю. Грачева щодо критерію розподілу структурних елементів системи права з фінансовим та правовим регулюванням відносин, що відбуваються в процесі здійснення страхової діяльності, є актуальним. На думку вченого, такими критеріями можуть бути правові режими страхових фондів. "Теорія страхового фонду з точки зору диференціації наявних страхових фондів дозволяє чітко розрізняти структурні елементи фінансового права для їх належного застосування в регулюванні досить різноманітних та швидко мінливих фінансових відносин при здійсненні страхової діяльності" [50 р., Стор. 127]. Як вже зазначалося, у теорії фінансового права класифікація фінансово-правових відносин є загально досліджуваним явищем. Так, М. В. Карасова у своїй монографії широко розглядає цю категорію, використовуючи різні підстави для класифікації (основні функції закону, характер норм, правові установи, обов'язковий предмет, структура їх законного змісту, характер взаємодії учасників тощо) [72, с. 254-271]. О.О. Дмитро розширює класифікацію фінансово-правових відносин як загальних правових характеристик, так і конкретних, таких як: функції права, особливості способу індивідуалізації суб'єктів відносин, структуру фінансової системи держави, інститути фінансове право як галузь права, предмети цих відносин, об'єкти правовідносин, форма прояву, методи державного захисту, зміст фінансово-правових відносин [59, с. 89]. Якщо ми проаналізуємо підстави, визначені згаданими вченими, то можна зробити висновок, що серед перелічених вище підстав для страхових правовідносин на сьогодні актуальні наступні питання: функції права, предметна структура, об'єкти правовідносин [73 , 65-69].

У той же час у сучасній теорії фінансового права немає єдиної точки зору щодо класифікації фінансово-правових відносин, що виникають у сфері страхування,

відповідно до предмету фінансового права та їх класифікації. Серед різноманіття існуючих можна подумати Н. І. Хімичева, який вважає, що предмет цієї галузі поширюється на систему та організацію страхування, її види, порядок обов'язкового страхування, ліцензування страхової діяльності, забезпечення фінансової стабільності страховиків, а також здійснення державного нагляду за страховою діяльністю. Фінансові правовідносини в страховій діяльності виникають при формуванні, розподілі та використанні централізованих грошових коштів та резервів, надання фінансової допомоги на переломному етапі для інвестиційних проектів та поповнення надходжень, сплати податків та інших платежів до бюджету, формування позабюджетні кошти на пенсійне, соціальне та медичне страхування, податкові пільги, штрафні санкції, фінансування з бюджету, перестраховання тощо [95, с. 14]. У науковій літературі, присвяченій досліджуваним проблемам, найбільш загальним підґрунтям для класифікації фінансово-правових відносин у сфері страхування є предметний склад. За суб'єктним складом фінансові правовідносини у цій галузі поділяють на такі групи:

1) відносини між державою в особі Уряду держави та центральними органами виконавчої влади по нагляду за страховою діяльністю;

2) відносини між центральними виконавчими органами по нагляду за страховою діяльністю та організаціями страховиків з приводу видачі ліцензій, встановлення правил формування та розміщення страхових резервів, показників форм звітності страхових організацій, а також з приводу виконання приписів органів страхового нагляду про усунення порушень законів у зв'язку з призупиненням або обмеженням дії, відкликанням ліцензій страховиків й т.ін.;

3) відносини між державою в особі антимонопольного органу та організаціями страховиків з приводу попередження, обмеження та припинення монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції на страховому ринку.

4) відносини по обов'язковому державному страхуванню, де держава як обов'язковий суб'єкт усіх фінансових правовідносин виступає в якості страховика майнових та особистих інтересів окремих категорій громадян та виробляє заходи по забезпеченню майнових інтересів страхувальників;

5) відносини між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерством фінансів та страховиками по здійсненню контрольних функцій за страховою діяльністю [108, с. 55-56];

Аналогічну класифікацію також дає Е. Борзіло, що описує основи фінансового права в галузі страхування Російської Федерації. У цьому, автор однозначно враховує відносини між антимонопольним органом і страховиками на фінансові та ті, що передбачені правилами фінансового права [30, стор. 57-60]. Він не згоден з вищезгаданою класифікацією М. Йолкіна, зазначивши, що "... предмет фінансового права необґрунтовано" збагачується "за рахунок соціальних відносин, які включають суб'єктів інших галузей, а саме адміністративних та цивільних". Адміністративне право як незалежна галузь права регулює управлінські відносини, які виникають безпосередньо у зв'язку з практичною реалізацією суб'єктами виконавчої влади завдань та функцій державно-управлінської діяльності. Тому не можна, вважає вчений, як це пропонується, розглянути фінансові відносини щодо схвалення основних положень діяльності органу страхового нагляду, а також відносин щодо видачі ліцензій, встановлення правил для формування та розміщення страхових резервів, показників та форм звітності страхових організацій, здійснення регламентів органу страхового нагляду, запобігання обмеження та припинення монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції на страховому ринку. Проблема "необґрунтованого" збагачення "предмета фінансового права через суспільні відносини, яка включає суб'єктів інших галузей, а саме, адміністративних та цивільних", свідчить про те, що властивість майнового характеру властива, як відомо, певному адміністративно-правовому відносини У той же час ці правові відносини виникають, змінюються і припиняються у процесі діяльності уряду, не пов'язані безпосередньо з організацією фінансової діяльності, при надходженні коштів до державного доходу. Фінансове та правове регулювання страхування як невід'ємної частини державної діяльності завжди слід розглядати в тісному зв'язку з нормами адміністративного законодавства, що регулюють діяльність органів, що здійснюють адміністративний контроль та нагляд за діяльністю страхових організацій (фондів). Нарешті, фінансові та адміністративно-правові відносини

легко розділяються лише одним критерієм - предметом правового регулювання. Таким чином, адміністративне право як незалежна галузь права регулює управлінські відносини, які безпосередньо виникають у зв'язку з практичною реалізацією Міністерством фінансів завдань та функцій публічно-управлінської діяльності: видача ліцензій страховикам на здійснення страхової діяльності; забезпечення Єдиного реєстру страховиків та асоціацій страховиків, а також Реєстру страхових посередників; випуск у випадках, передбачених законодавством, дозволяє збільшити розмір статутних фондів страхових організацій за рахунок іноземних інвесторів; для виконання договорів за участю іноземних інвесторів з відчуженням акцій (паїв статутного капіталу) страхових організацій, а також про відкриття філій страховими організаціями з іноземними інвестиціями і т. д. Таким чином, при класифікації правовідносин, які виникають у сфері страхування, необхідно враховувати лише ті, з яких матеріальною основою є рух грошових коштів. Такі правові відносини у сфері страхування можуть включати:

1) відносини, що виникають між центральними органами виконавчої влади для нагляду за страховою діяльністю та організаціями-страховиками щодо формування та розміщення страхових резервів та інших аспектів, пов'язаних із забезпеченням платоспроможності страхові організації (фонди);

2) відносини, що виникають з прямих та портфельних інвестицій для спрямованого фінансування найбільш пріоритетних секторів національної економіки та регіонів, у тому числі у формуванні позабюджетних фондів, між органами виконавчої влади, що здійснюють правове регулювання інвестиційної діяльності, та страховими організаціями (фондами) ;

3) відносини, що виникають із обов'язкового державного та соціального страхування з метою реалізації соціальних завдань щодо запланованої мобілізації (формування), розподілу та використання грошових коштів (фінансових ресурсів), де разом із страховим бюджетом та позабюджетними фондами, виконавчими органами та страховими організаціями як юридична особа - страховик бере участь у державі; Кожна з цих груп правовідносин має свої особливості з точки зору змісту,

на підставі виникнення, зміни та припинення дії, на предметно-об'єктних характеристиках і сфері походження.

Наступною підставою для класифікації може стати структура фінансової системи держави. Причому варто погодитися з думкою вчених про те, що така класифікація найповніше розкриває зміст цих правових зв'язків [5, с. 42]. У той же час, в науці фінансового права немає єдності думок із приводу елементів складу фінансової системи держави [20, с. 10; 26, с. 19].

Залежно від структури фінансової системи, фінансові відносини класифікуються на ті, які виникають, змінюються та припиняються: 1) щодо мобілізації, розподілу, перерозподілу та використання коштів фондів страхових організацій; 2) про створення та функціонування позабюджетних фондів у сфері державного соціального страхування; 3) щодо державного страхування. Класифікація фінансових правовідносин на функції закону, розмежування регуляторних (правовласників) та безпеки (порушення законодавства). Отже, регулююча функція права здійснюється через регулятивні фінансові правовідносини. У цьому випадку мова йде про "нормальних", тобто про тих, що відповідають фінансовим та правовим нормам, про процеси реалізації суб'єктивних прав та про належне виконання зобов'язань учасників цих відносин. Такі відносини ґрунтуються на законних діях учасників останнього і становлять основу (основи) дотримання фінансової дисципліни, а також часто використовуються суб'єктами у своїй фінансовій діяльності. У ньому зазначаються фінансові правовідносини, що виникають у зв'язку з декларуванням активів страхових організацій з метою їх аналізу відповідними фіскальними органами. Впровадження в охоронюваних фінансово-правових відносинах страхової галузі захисної функції закону здійснюється в процесі встановлення фінансово-правової відповідальності, захисту суб'єктивних прав, застосування санкцій фінансових та правових норм. Наведені вище правові відносини виникають внаслідок вчинення злочину та опосередковують зв'язок між державою в особі уповноваженого органу та правопорушника у разі виявлення порушень та подання до правопорушника фінансових та юридичних санкцій (наприклад, , накладає штрафи на платників податків за порушення

податкового законодавства, що здійснюються відповідно до положень Податкового кодексу України. [146] Крім того, такі фінансово-правові відносини мають на меті відновити "позитивні" правові відносини, які були порушені, оскільки тільки використання фінансових та юридичних та інших санкцій не може забезпечити необхідні доходи відповідним фондам. Важко переоцінити важливість правових правовідносин у секторі страхування, тому що сьогодні страхування, особливо страхування життя або пенсійне страхування, повинно бути оптимальним забезпечені фінансовими та правовими стандартами. Правила безпеки - запобігання мінімальних порушень в цих сферах страхування псе. There також соціальний аспект, який є довіра населення в цій галузі. Якщо будь-яка організація страхування, вітчизняна або іноземна, визнає порушення, держава повинна застосувати всі реакційні сили для відновлення "позитивних" правовідносин, які порушуються, оскільки лише застосування фінансових та юридичних та інших санкцій не може забезпечити необхідну доходи до відповідних фондів. У той же час Інститут фінансової відповідальності в секторі страхування не є ідеальним. Наукові дослідження чекають на цю сферу правовідносин. Деякі вчені, беручи за основу для класифікації особливостей способу індивідуалізації суб'єктів певних відносин, розрізняють абсолютні та відносні фінансові відносини.

Так, М. В. Карасьов зазначає, що абсолютними фінансовими правовими відносинами є ті, в яких законна особа стикається як з обов'язковими для кожного, так і з родиною - в якій правопорушнику протистоїть чітко визначений суб'єкт, який повинен робити чи ні приймати певні дії [72, с. 255-256]. Важко погодитися з такою класифікацією фінансово-правових відносин, оскільки, як зазначалося, фінансові відносини мають специфічний характер, що виражається, в першу чергу, в строго викладеному та встановленому нормами фінансового права колі суб'єктів ці відносини. Крім того, держава в особі відповідних органів у таких відносинах є необхідним і незамінним учасником, що є суттєвою ознакою цих правовідносин і, як видається, також виключає можливість існування фінансово-правових відносин з необмеженою кількістю уповноважених та обов'язкових осіб. Таким чином, всі

фінансові відносини є лише відносними. В наукових джерелах існують інші способи класифікації фінансово-правових відносин у сфері страхування.

Так, М. Йолкін зазначає, що примусове соціальне страхування є правильним, на відміну від комерційних, розглядати інститут фінансового права, і на підставі цього відділяються сім груп фінансових правовідносин. Першою групою фінансово-правових відносин є відносини між центральними органами влади та неприбутковими організаціями-страховиками щодо затвердження бюджетів обов'язкового соціального страхування та звітів про їх виконання. Друга група відносин, які входять до предмету фінансового права, - це відносини щодо формування фондів коштів (фондів страховиків), призначених для цілей соціального страхування. Третя група фінансово-правових відносин у сфері соціального страхування повинна включати відносини щодо використання державних соціальних позабюджетних фондів з метою страхового соціального забезпечення, а також інших паралельних цілей, передбачених законом. Четверта група правовідносин відноситься до фінансування територіальних фондів обов'язкового медичного страхування. П'ята група - відносини щодо спрямування коштів фондів соціального страхування з метою здійснення поточної діяльності центральних і територіальних органів фондів, забезпечення апарату, забезпечення їх матеріально-технічної бази. Шоста група - контроль відносин між страховиками - соціальними позабюджетними фондами та страховиками, що виникають у зв'язку з реєстрацією страховиків у виконавчих органах страховиків; проведення іспитів для перевірки виникнення страхових випадків; у зв'язку з перевіркою документів про реєстрацію та передачу страхових внесків тощо. І останньою, сьомою групою правовідносин у сфері обов'язкового соціального страхування є відносини з державним фінансовим (податковим) контролем. Так, М. Йолкін, заперечуючи фінансово-правову природу комерційного страхування, розширює коло фінансово-правових відносин у сфері страхування за рахунок обов'язкового соціального страхування [63, с. 87-99].

Окремою групою серед зазначених груп правовідносин є правовідносини у сфері оподаткування страхування. Правові відносини, передбачені правилами фінансового

права, виникають у цій сфері між страховими організаціями (фондами) та державними органами виконавчої влади за такими типами:

1) правовідносини, пов'язані з сплатою податків за результатами фінансової діяльності страхових організацій (фондів);

2) правовідносини, що виникають у зв'язку з оподаткуванням страхових організацій та страховиків за результатами оплати та одержання страхових внесків та страхових платежів, а також відповідного енергетичного елемента державного регулювання;

3) правовідносини, пов'язані з виплатою податку на прибуток, податку на додану вартість, інших видів податків та обов'язкових платежів, з урахуванням особливостей діяльності страхових організацій (фондів). У літературі існує поділ фінансово-правових відносин у сфері страхування для процесуального (організаційного) та матеріального характеру. Для відносин, що складають фінансову діяльність держави, властива неоднорідність. Одна частина відносин опосередковує рух грошових коштів і розподіляє, інша - "спрямована на" створення "фінансових відносин, упорядкування їх, забезпечення їх розвитку для досягнення цілей фінансового стану держави" [84, р. 24]. До матеріалу зараховані ті відносини, в рамках яких відбувається рух фінансових ресурсів.

Серед процедурних - ті відносини, які служать гарантією реалізації матеріальних відносин, що характеризує їх як фінансові відносини, спрямовані на організацію, планування мобілізації грошових ресурсів та контроль за їх використанням. Діапазон процедурних фінансово-правових відносин у сфері страхування включає: правовідносини, що виникають у сфері фінансового контролю, зокрема контроль за використанням коштів, що надаються з бюджету для державного страхування, правовідносини для фінансової звітності та податкової звітності. Фінансові правовідносини класифікуються відповідно до структури їх правового змісту. У зв'язку з цим вони поділяються на прості та складні. Прості фінансові правовідносини характеризуються тим, що вони складаються з одного права та одного зобов'язання [10, с. 137]. Прикладом здійснення простого правовідносини у сфері страхування є встановлення податків. Тут право держави (представленого

представницьким органом влади) для встановлення податку відповідає зобов'язанням не підтримувати його виконання. Складні відносини у фінансовому праві переважають над звичайними.

У кожному структурно складному правовідношенні може бути виділене основне правовідношення та вихідне. Основне правовідношення створює основну конструкцію, на якій базується всі інші. Основне фінансове правовідношення в системі складного – це, перш за все, те, що в рамках і за допомогою якого здійснюється безпосередній рух грошових коштів [72, с. 266].

Висновки до другого розділу

Під правовим регулюванням соціальних відносин розуміється лише одна з форм впливу закону - вплив через спеціальні правові засоби: норми права, правові відносини, акти реалізації. Аналіз фінансово-правових норм страхування призвів до висновку, що правові форми фінансової діяльності держави у сфері страхування включають:

- 1) публікацію нормативно-правових актів;
- 2) публікація окремих правових актів;
- 3) укладення договорів (фінансово-правової, адміністративно-правової, міжнародно-правової), посередницьких господарських відносин, пов'язаних з мобілізацією, розподілом та використанням коштів державних та місцевих органів управління;
- 4) здійснення державою в особі уповноваженого органу його прав та обов'язків як предмета конкретних відносин, що виникають у процесі фінансової діяльності держави;
- 5) здійснення фінансового контролю, а внаслідок виявлених порушень - притягнення винних до юридичної відповідальності.

Ці правові форми регулюють різні структури та цінності сфери фінансової діяльності держави, в рамках якої здійснюються фінансово-правові відносини страхової галузі. У цьому випадку визначаються різні методи та підходи їх правового регулювання. Відповідно, розділ розкриває специфіку всіх форм

регулювання різних сфер правовідносин у сфері страхування. Фінансові та правові норми, що встановлюють вимоги до неплатоспроможності страховика, напрями використання коштів страхових фондів, контроль (нагляд) фінансової діяльності страховиків - формуються відповідні фінансово-правові установи. Огляд публічно-правових принципів страхування дозволяє визначити сукупність правил, що регулюють досить специфічну та окрему групу відносин, що виникають у зв'язку з страхуванням як структурний елемент фінансового права. Останній є невід'ємною частиною фінансового сектору, який регулює фінансові відносини у сфері страхування.

Стандарти-принципи, прийняті Міжнародною асоціацією страхових наглядачів (IAIS), приймають окреме місце. Можна зробити висновок, що IAIS, як координаційний орган та наднаціональний контроль за діяльністю наглядових організацій країн-членів цієї асоціації, прагне встановити принципи публічного права останнього, що дозволить забезпечити належну інтеграцію національне законодавство відповідно до світових стандартів страхування. Не всі фінансові відносини, які сьогодні організуються в процесі здійснення страхової діяльності, є предметом регулювання фінансового права. У той же час використання фінансових ресурсів страхових організацій дозволяє не тільки за рахунок їх фінансувати процеси відновлення, створюючи збитки внаслідок страхових випадків, але також значно зменшують тягар бюджету. У цьому контексті існує непослідовність думки в наукових колах про місце страхування відносин. Було зазначено, що в залежності від поглядів вчених, які досліджували цю проблему, вони діляться на дві групи. У той же час вважається необхідним приєднатися до групи вчених, які вважають, що в сучасних економічних умовах і з урахуванням зміни змісту та цілей фінансової діяльності держави, діапазон фінансових відносин виходить за рамки обов'язкове державне страхування.

Класифікація страхових фінансово-правових відносин дозволяє визначити найважливіший діапазон відносин у страховій галузі, забезпечених нормами фінансової та інших галузей права, підставою для яких можуть бути різні критерії - в залежності від того, що задача встановлена . Фінансові правовідносини у сфері

страхування є юридичною формою вираження та консолідації фінансових відносин. Вони - це певні економічні відносини, що виникають у секторі страхування, що дає змогу ідентифікувати та розкривати свої особливості. Фінансові правовідносини в страховій діяльності виникають при формуванні, розподілі та використанні централізованих грошових коштів та резервів, надання фінансової допомоги на переломному етапі для інвестиційних проектів та поповнення надходжень, сплати податків та інших платежів до бюджету, формування позабюджетні фонди для пенсійного, соціального та медичного страхування, надання податкових пільг, застосування штрафів, фінансування з бюджету, перестраховання тощо. Суб'єкти фінансово-правових відносин страхового сектора повинні мати чітко встановлений набір прав та обов'язків, які буде визначатися не за договором чи іншою формою договору, а не за підзаконним актом, а лише законом.

РОЗДІЛ 3

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ РЕЖИМИ У ГАЛУЗІ СТРАХУВАННЯ

3.1. Фінансово-правовий режим обов'язкового страхування

Методи, методи, види правового регулювання дають уявлення про його окремі аспекти, напрямки, аспекти. Характеристика цих явищ у їх єдності, взаємодія як цілісна система регулювання досягається за допомогою такої концепції як "правовий режим". За правовим режимом розуміють певний порядок правового регулювання, який забезпечується шляхом спеціального поєднання методів, методів та видів правового регулювання, що беруть участь у його здійсненні [70, с. 210-211]. Але слід зазначити, що в правовій літературі існують різні підходи до визначення правового режиму як правової категорії [13; 184]. Спеціальний аналіз цієї проблеми не є метою цієї роботи. Для подальшого вивчення в якості основи використовується поняття правового режиму, подане в правову енциклопедію. "Правовий режим - (французький - режим - порядок, лат. - режим - управління, керівництво) - особливий правовий порядок, встановлений для певних соціальних відносин або суспільства в цілому.

Загальними особливостями правового режиму є наявність відповідних обмежень на заборону або привілеї. Правовий режим виражає нерозривний зв'язок між правовою формою та змістом відносин, що регулюються законом. Суттєвим принципом правового режиму є характер її правової основи ". З огляду на вищесказане, саме Можна підсумувати, що фінансово-правовий режим страхування - це особлива процедура правового регулювання, встановлена для фінансово-правових відносин страхової галузі, яка забезпечується шляхом спеціального поєднання методів, методів та типів правового регулювання, що беруть участь у його діяльності реалізація Завдяки аналізу правового масиву, який зосереджений у системі регулювання відносин у межах певного інституту, можна виявити зміст правового режиму страхування. Існування та наслідки єдиних принципів, що застосовуються до цього набору норм, є фундаментальною та визначальною

складовою змісту правового режиму будь-якого об'єкта. Інші компоненти змісту залежать і визначаються, по суті, саме за принципами цього правового масиву.

Таким чином, відповідно до вищезгаданого визначення зміст правового режиму будь-якого явища має включати: 1) існування та дію загальних принципів, загальних положень, що застосовуються до цього набору норм; 2) порядок виникнення та формування прав та обов'язків суб'єктів; 3) порядок здійснення цих прав та обов'язків; 4) спеціальні заходи відповідальності, санкції; 5) особливі способи реалізації прав та обов'язків [91, с. 180]. Процедура здійснення правових принципів у сфері страхування була проаналізована в попередньому розділі. Правовий режим в будь-якій сфері діяльності включає все різноманіття правових засобів, але його специфіка визначається застосуванням методів, притаманних публічному або приватному праву. У тих сферах діяльності, регулювання яких знаходиться на перехресті державного та приватного права, зв'язок між цими методами набуває першорядне значення. Перша з них базується на визнанні держави як виконавця волі та інтересів суспільства, кожної людини. Для другого характерний розвиток особистої автономії, можливість вибору режиму поведінки, який найкращим чином відповідає його інтересам.

Для успішного розвитку страхування, і особливо його добровільних типів, потенційні страховики повинні мати відповідний рівень "страхової культури". Тут треба сказати про тісний зв'язок між державним регулюванням і обов'язковою формою страхування. Аванси в галузі страхування багато в чому пов'язані з виникненням обов'язкової форми його здійснення. Світовий досвід показав, що страхування цивільної відповідальності почало розвиватися лише з того моменту, коли воно стало обов'язковим внаслідок прийняття державою законів, що регулюють цей вид страхування. Тому необхідні законодавчі акти, які змушують людей взяти на себе певні зобов'язання [90, с. 51]. Під обов'язковим видом страхування розуміється зобов'язання надати відповідний діапазон страхувальників фіксованих видів платежів, коли потреба у відшкодуванні матеріальної шкоди або надання грошової допомоги впливає на інтереси не тільки конкретного страхувальника, а й державних інтересів [28, р. 89]. Метою обов'язкового

страхування є підвищення соціального захисту окремих категорій громадян, зміцнення стабільності економіки шляхом раціонального використання страхових фондів, розширення діапазону страхувальників та значне скорочення на підставі цих страхових платежів. Іншими словами, обов'язкова форма страхування поширюється на пріоритетні об'єкти страхового захисту. Тому обов'язкове державне соціальне страхування, обов'язкове державне страхування для певних категорій державних службовців, страхування майна сільськогосподарських підприємств тощо в Україні [21, с. 234-235]. Проголошення в Конституції України пріоритетів розвитку соціальної держави, прагнення підвищити соціальний захист громадян, особливо тих, в яких покладено здійснення державних функцій, у свою чергу визначає існування інституту обов'язкового страхування. Для того, щоб виконувати обов'язок держави турбуватися про соціальну безпеку таких важливих категорій громадян, як військовослужбовці та рівні з ними, державні службовці виконавчої та судової влади, представники законодавчої влади, закони встановлюють обов'язок державного страхування їхнього життя, здоров'я та майна, а також спеціальної процедури її фінансування з фондів відповідних бюджетів міністерств, відомств та інших органів державної влади.

Об'єктом страхування в обов'язковому державному страхуванні є майнові інтереси, пов'язані з життям, здоров'ям та / або майном державних службовців певних категорій. Страхування такого типу може здійснюватися лише на підставі законів, безпосередньо силою закону або примусом до закону. Зовні обов'язкове державне страхування повинно здійснюватися у формі договору страхування з страховими організаціями, висновок якого сторони здійснюють за примусом закону. У зв'язку з цим великий інтерес, особливо до правоохоронної практики, є питання фінансового та правового режиму обов'язкового державного страхування.

Це пов'язано з тим, що саме з цього режиму встановлюється порядок формування змісту прав та обов'язків сторін у здійсненні цього виду страхування. Правила поведінки сторін у обов'язковому державному страхуванні визначаються правовим характером даного виду страхування. Питання про юридичну природу обов'язкового страхування, по суті, полягає у питанні того, що лежить в основі

правових відносин у цьому виді страхування: контракт або закон, і чи є це саме відносини з відносинами, які регулюються за правилами публічного чи приватного права. "Фактично, джерелом страхових правовідносин є закон, а не договір, і саме правові відносини, безсумнівно, є відношенням публічного права", - підкреслює В.І. Серебровський. Правова природа "примушення до укладення угоди" визначається як залежність від предмета, всупереч його волі, в результаті виконання правил чинного законодавства (об'єктивного права) в інтересах іншої особи, укласти договір, основний зміст якого заздалегідь встановлений законодавчими актами.

Обов'язкове страхування (*obligatory insurance*) – форма страхування, що встановлюється законами України шляхом внесення змін до Закону України „Про страхування” і ґрунтується на принципах обов'язковості як для страхувальника, так і для страховика. Страхова відповідальність у цьому випадку настає автоматично, з моменту появи об'єкта страхування. Обов'язкове страхування не обмежується будь-яким періодом та діє до тих пір, поки існує страхувальник. Принцип обов'язковості однаково поширюється як на страхувальника, так і на страховика. Страхувальник має обов'язково застрахувати передбачений законодавством об'єкт і вносити визначені страхові платежі, а страховик зобов'язаний прийняти до страхування певні об'єкти, не маючи права відмовити у цьому. Обов'язкове страхування передбачає відповідальність страхувальника за вчасність внесення в повному обсязі страхових платежів. У разі порушення останнім цих вимог, страхові платежі стягуються за рішенням суду, а також нараховується пеня.

Відповідно до Статті 7 Закону України “Про страхування”[153] в Україні здійснюються такі види обов'язкового страхування: медичне страхування; особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків; особисте страхування працівників відомчої та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд); страхування спортсменів вищих категорій; страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини; особисте страхування від нещасних випадків на транспорті; авіаційне страхування цивільної авіації; страхування відповідальності морського перевізника та

виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам; страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів; страхування засобів водного транспорту; страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту; страхування працівників, які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади; страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру; страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України "Про угоди про розподіл продукції"; страхування фінансової відповідальності, життя і здоров'я тимчасового адміністратора, ліквідатора фінансової установи та працівників центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, які визначені ним для вирішення питань щодо участі держави у капіталізації банку; страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу у випадках, передбачених Законом України "Про нафту і газ"; страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб; страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку

може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів; страхування об'єктів космічної діяльності (наземна інфраструктура), перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері космічної діяльності; страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності; страхування об'єктів космічної діяльності (космічна інфраструктура), які є власністю України, щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі; страхування відповідальності щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі; страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів; страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України; страхування відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам; страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї; страхування тварин (крім тих, що використовуються у цілях сільськогосподарського виробництва) на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України; страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну; страхування відповідальності морського судновласника; страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб; страхування відповідальності виробників

(постачальників) продукції тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій за шкоду, заподіяну третім особам; страхування предмета іпотеки від ризиків випадкового знищення, випадкового пошкодження або псування. страхування майна, переданого у концесію; страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів; страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам унаслідок проведення вибухових робіт; страхування майнових ризиків користувача надр під час дослідно-промислового і промислового видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ; страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса ; страхування ризику невиконання зобов'язань у разі неплатоспроможності та/або банкрутства оператора державних лотерей; страхування професійної відповідальності призначених органів з оцінки відповідності та визнаних незалежних організацій за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам

Для обов'язкових видів страхування властиві такі особливості: 1) повне охоплення страхуванням всіх суб'єктів, зазначених у законі; 2) автоматичне розподіл страхування на об'єкти, зазначені в законі; 3) стандартизація страхового забезпечення, тобто законом чи нормативним актом, встановлює єдині суми за всіма страховими сумами та максимальними розмірами страхових тарифів або методом актуарних розрахунків. Особливість правового регулювання у сфері обов'язкового страхування, встановлене ст. 6 Закону України "Про страхування" і полягає в тому, що обов'язковий характер того чи іншого виду страхування може бути введено лише законом. Не менш важливим є те, що в законі оголошується обов'язковий характер окремих видів обов'язкового страхування, а також містяться основні (матеріальні) умови та порядок здійснення будь-якого виду обов'язкового страхування. Важлива спроба об'єднати обов'язкове страхування, як частина 2 ст. 6 Закону України "Про страхування" забороняє здійснення обов'язкових видів страхування, не передбачених цим Законом. Але не тільки в ці моменти відкривається публічно-

правова природа обов'язкового страхування. Вона знаходить вираз на початку "примусу". Якими б обмеженнями не встановлювався законодавчий орган у сфері приватного права, відмінність останньої є автономія сторін. Там, де автономія юридично відсутня, також не існує приватного права. У публічному праві особа повинна вступати у відносини лише з посадовою особою чи органом, компетенція якого включає певні функції, права та обов'язки. Одна сторона завжди визначається в самому законі [20, с. 481-482]. В той же час не можна заперечувати, що в деяких випадках чітка різниця між публічно-правовими та приватними відносинами у сфері обов'язкового державного страхування може мати серйозні труднощі. Але існують формальні критерії, які дають міцну основу для розмежування публічно-правових та приватних правовідносин. При обов'язковому страхуванні одна сторона завжди визначається в самому законі. Це уповноважений орган держави, до компетенції якого входять певні функції, права та обов'язки у сфері обов'язкового державного страхування. Якщо знаком приватних правовідносин є правова рівність сторін, то знаком громадсько-правових відносин є нерівність учасників цих відносин, що впливає з різниці їх правосуб'єктності. Це особливо чітко проявляється у обов'язковому державному страхуванні, коли активним суб'єктом публічно-правових відносин (уповноваженим державним органом) є початок правила. Уповноважений орган держави у правовідносинах із обов'язковим страхуванням ніколи не буде звичайним контрагентом, як це відбувається в класичних договірних відносинах. Активна суб'єкт існує лише для виконання передбачених законом законодавчих актів. Цей аспект правовідносин не має свободи вибору, що є притаманним приватним засадам відносин. Уповноважений орган змушений виконувати обов'язок застрахувати певну категорію осіб. Все вищесказане припускає, що правовідносини обов'язкового державного страхування є безперечно публічно-правовими відносинами. Причини його виникнення, характер встановлення всіх його суттєвих елементів, властивості прав та обов'язків сторін, як правило, характеризують згадані правові відносини як громадські. Використовуючи таку форму організації правовідносин як обов'язкове державне страхування, держава і встановлює фінансове та правове регулювання установи обов'язкового державного

страхування. Таким чином, обов'язкове державне страхування здійснюється за рахунок коштів, виділених з відповідних бюджетів. Правове регулювання формування фінансових ресурсів та цільове бюджетне фінансування видатків на здійснення обов'язкового державного страхування регулюється нормами Бюджетного кодексу. Постанова Верховної Ради України "Про структуру бюджетної класифікації" від 12 липня 1996 р. [154] не окремо розподіляла витрати на обов'язкове державне страхування в бюджеті України "Про Державний бюджет України", яка приймається на кожен рік, передбачені витрати на здійснення цього виду страхування. Звичайно, відносини, що виникають у цьому відношенні, є фінансово правовими з огляду на те, що вони відбуваються в процесі формування державою фінансових ресурсів на підставі закону. Іншими словами, вони виникають у сфері фінансової діяльності держави і регулюються обов'язково.

Рівень бюджетів як джерел страхових виплат юридично встановлюється диференційовано для кожної групи застрахованих осіб. Таким чином, Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку та умов призначення та оплати одноразової грошової допомоги у разі смерті, інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності міліції" від 21 жовтня 2015 року № 850 передбачено, що грошова допомога виплачується у пріоритетному порядку за датою прийняття рішення МВС щодо його призначення, але не пізніше, ніж через два місяці з дня прийняття зазначене рішення в межах та за рахунок коштів, що надаються державним бюджетом на утримання Міністерства внутрішніх справ [133]. Характерною особливістю сторін у фінансовому та юридичному плані обов'язкового державного страхування є їх нерівність, однією з сторін є держава, представлена відповідним органом влади. Партійні фінансові правовідносини, протилежні державі, завжди наділені боргом [84, с. 61]. Таким чином, страховик, уклавши договір страхування з виконавчим органом, тим самим бере на себе зобов'язання забезпечити застрахованим особам (бенефіціарам) статутний страховий захист. Інакше кажучи, страховик при здійсненні страхових виплат працює у відносинах з бенефіціарами від імені держави, тобто одночасно виконує громадську функцію, усвідомлюючи конституційний обов'язок держави компенсувати шкоду,

завдану життя або здоров'я цих осіб, навіть якщо це зобов'язання виникає в результаті укладення цивільно-правової угоди. Не можна не згадати, що при обов'язковому державному страхуванні суб'єкти правовідносин можуть в певних межах самостійно визначати зміст фінансових зобов'язань. Загальні положення законодавства, що передбачають обов'язкове державне страхування певних категорій осіб [133; 148], безпосередньо або з посиланням на положення правових актів [150; 147] обов'язкове страхування спортсменів вищих категорій здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, виділених на утримання штатних команд України. Обов'язкове державне страхування спортсменів збірних команд України (далі - обов'язкове страхування) здійснюється у разі: смерті або смерті застрахованого під час підготовки та участі у змаганнях; втрата застрахованої працездатності через пошкодження, контузії, травми або травми, хвороби чи втрату працездатності, що мали місце під час підготовки та участі у змаганнях. Страхування спортсменів збірних команд України здійснюється страховиком, який отримав відповідну ліцензію в Національній комісії, яка здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг та визначається за погодженням із страхувальником. Таким чином, законодавчий орган відмовився від обов'язкового державно-монопольного страхування, віддавши перевагу обов'язково-конкурентоспроможним, тобто, в якому страхування здійснюється будь-яким, за вибором страхувальника, страхової організації, але лише у випадку, якщо вона отримала ліцензію Національної комісії для державного регулювання ринків фінансових послуг відповідно до Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності" від 2 березня 2015 р. [142] Національна комісія, що здійснює зовнішнє регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затверджена органом ліцензування в Сфера діяльності страхової діяльності [118]. Слід також зазначити, що в правовідносинах між страховиком і страхувальником, що є предметом дослідження, в деяких випадках існує принцип консенсусу. Таким чином, розмір страхового тарифу на обов'язкове державне страхування визначається страховиком та виконавчим органом, що забезпечує виконання єдиної державної фінансової політики.

Таким чином, ряд постанов Кабінету Міністрів України, які відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. Регулюють порядок та правила обов'язкового страхування, форму стандартного договору тощо, містять положення, що підтверджують виконання зазначеного принципу. Суб'єкти в певних межах, відповідно до законодавчих обмежень, на власний розсуд набувають прав та виконують обов'язки, визначають їх зміст. При цьому необхідно враховувати специфіку державного мита держави в особі уповноваженого органу (Міністерство фінансів або Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг) та страховика. Таким чином, використання суб'єктами приватного права регулювання відносин у регулюванні суспільно-правових відносин, яке відбувається під обов'язковим державним страхуванням, дозволяє з певними застереженнями розглянути можливість включення до фінансово-правових установ - інстинкт. Підвищена увага до відносин у сфері обов'язкового державного страхування полягає в тому, щоб встановити обов'язок відповідних міністерств вступати в ці правовідносини, в рамках спеціальної процедури ліцензування діяльності страховиків та додаткової контрольної діяльності їх діяльності, контролювати Рахункова палата для цільового використання бюджетних коштів. Все це обумовлено необхідністю забезпечення соціальних інтересів держави значних категорій громадян та інтересів держави, які там співпадають. Сфера фінансово-правового режиму обов'язкового державного страхування також повинна включати підсистему регуляторного впливу, пов'язану з здійсненням державного фінансового контролю за використанням коштів, що надаються з державного бюджету та місцевих бюджетів на обов'язкове державне страхування. Слід підкреслити, що метою обов'язкового державного страхування є захист не лише приватних інтересів бенефіціарів (посадових осіб, службовців тощо), а й суспільних інтересів - інтересів всього суспільства, пов'язаних із інтересами держави з огляду на Причини об'єктивного характеру своєчасно відновлюють здоров'я та майно держави значних категорій громадян, що представляють "людський потенціал" [16, с. 356-363], що забезпечує виконання державних функцій. Як вже визначено, як страховик, так і страхувальник у відносинах із застрахованими, перш за все, виконують громадську

функцію, спрямовану на компенсацію шкоди, завданої зазначеною категорією громадян. Таким чином, притаманний фінансово-правовий режим обов'язкового державного страхування: законодавче встановлення стану видів, порядку та умов обов'язкового страхування за рахунок бюджетних коштів; наявність державного контролю у цій сфері або безпосереднє залучення держави (уповноваженої ним) як обов'язкового суб'єкта державного обов'язкового страхування; використання імперативного методу (державно-правових норм) у регулюванні виникнення, зміни та припинення відносин, що виникають унаслідок обов'язкового державного страхування; найбільша частка норм фінансового права, що регулюють систему та організацію такого виду страхування; обов'язкове державне страхування є елементом фінансової системи держави;

Державна гарантія реалізації прав застрахованої держави - значущих категорій громадян; страховик - це держава, а бенефіціаром є особлива фізична (офіційна) особа, яка не сплачує страхових внесків. Все вищевикладене дозволяє визначити сукупність норм, що регулюють досить специфічну і окрему групу соціальних відносин, що виникають у зв'язку з обов'язковим державним страхуванням, як інститутом фінансового права, який регулює фінансові відносини у сфері страхування. У той же час всі види обов'язкового державного страхування визначені в Законі України "Про страхування". Але значна частина норм правового механізму обов'язкового державного страхування, поряд з Бюджетним кодексом України, Законом "Про Державний бюджет України", формують правила підвідомчого характеру, а саме постанову Кабміну міністрів України. Ці Правила насправді і визначають правовий режим обов'язкового державного страхування. Проте відразу ж після проголошення незалежності України у науково-фінансових та юридичних колах необхідно прийняти Закон, який замінить державне обов'язкове особисте страхування компенсаційних виплат потерпілим з Державного бюджету України.

Як приклад можна навести спробу законодавця змінити систему обов'язкового особистого страхування працівників МВС України та замінити цей механізм, механізмом виплати компенсації за завдану життю та здоров'ю шкоду. Ці зміни

дозволили уникнути багатьох проблем, що мали місце за часів існування старої моделі обов'язкового особистого страхування працівників МВС України.

Прийняттям Закону, який встановлював би обсяги компенсаційних виплат та передбачав порядок здійснення обов'язкового страхування, має бути уніфіковано існуючий механізм страхових виплат державно значимим категоріям працівників та службовців. Це дозволить вирішити низку соціальних питань серед працівників державного апарату, що проявляються у сфері обов'язкового державного особистого страхування.

Держава у першу чергу має бути зацікавлена у тому, щоб ті особи, на яких покладено виконання пріоритетних державних функцій, відчували себе захищеними від настання певних негативних наслідків, що потенційно присутні в їх професійній діяльності. Таким чином держава встановить додаткові гарантії стабільної діяльності апарату державного управління, що позитивно впливатиме на поліпшення якості виконання державних функцій.

3.2. Фінансово-правовий режим добровільного страхування

Держава завжди впливає на соціальні процеси, тому що вона зобов'язана забезпечувати інтереси громадян, захищати їхні права та свободи. Це не є винятком, а відносини регулюються нормами Інституту добровільного (комерційного) страхування, наявність якого має бути узгоджено з певними застереженнями. Особливу увагу держава приділяє фінансовому регулюванню відносин із добровільним страхуванням. Основи фінансово-правового режиму добровільного страхування як "особлива інтегральна система регуляторного впливу" [11, р. 250] визначені у розділі III Закону України "Про страхування" від 7 березня 1996 р. [153]. Ці принципи, основні з яких були визначені вище, реалізуються в інших законодавчих актів Верховної Ради України, Кабінеті Міністрів України та уповноважених випускати нормативні акти регулюючих органів. На сьогоднішній день держава не може стояти в стороні від відносин, регульованих інститутом. Як зазначалося вище, це не може дозволити повторення ситуації, яка склалася на

початку 1990-х років, коли значна частина українських громадян втратила свої заощадження в Укрдержстрах.

Таким чином, держава шляхом встановлення правового режиму комерційного страхування з одного боку, фінансові та правові стандарти сприяє відновленню довіри громадськості, з іншого - наділяє відповідні органи влади на надання такого режиму страхових компаній, в яких останні, отримуючи прибуток від страхової діяльності, тим самим захищаючи інтереси страховиків. Держава, що регулює формування та використання коштів, накопичених у страхових компаніях внаслідок їх статутної діяльності, безпосередньо впливає на фінансові результати страховиків. Наслідки господарської діяльності останніх є основою для визначення суми податків, що є основним джерелом формування вигідної частини бюджету. Добровільне страхування - це страхування, яке здійснюється на підставі договору між страхувальником та страховиком. Загальні умови та порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, встановленими страховиком самостійно відповідно до вимог цього Закону. Конкретні умови страхування визначаються при укладанні договору страхування відповідно до законодавства.

Добровільне страхування для конкретного страховика не може бути передумовою для реалізації інших правовідносин. Види добровільного страхування можуть бути: страхування життя; страхування від нещасного випадку; медичне страхування (безперервне медичне страхування); медичне страхування у разі захворювання; страхування залізничного транспорту; страхування наземного транспорту (крім залізничного транспорту); страхування повітряного транспорту; страхування водного транспорту (морський внутрішній та інші види водного транспорту); страхування вантажів і багажу (вантажопідйомність); страхування від пожежних ризиків та ризиків стихійних лих; страхування майна; страхування цивільно-правової відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника); страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника); страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність

перевізника); страхування відповідальності перед третіми сторонами; страхування позики (включаючи відповідальність позичальника за неповернення кредиту); страхування інвестицій; страхування фінансових ризиків; страхування юридичних витрат; Страхування виданих гарантій (поручительств) та прийнятих гарантій; страхування медичних витрат; страхування цивільно-правової відповідальності арбітражного керуючого (майнового менеджера, менеджера санітарії, ліквідатора) за шкоду, яка може бути спричинена у зв'язку з виконанням своїх обов'язків

Аналізуючи Закон України „Про страхування”, можна зробити висновок, що Закон посилив вимоги щодо статутної правосуб'єктності страховиків в частині їх фінансової діяльності. Не беручи до уваги розширення переліку організаційно-правових форм, в яких повинні діяти страховики, варто зазначити, що в Законі змінені засади фінансової діяльності останніх. Ці вимоги визначені в Розділі III Закону. Так, відповідно до ст. 30 Закону України „Про страхування” від 7 березня 1996 р., страховики зобов'язані дотримуватися низки умов щодо забезпечення платоспроможності.

Як уявляється, законодавець, запроваджуючи подібні вимоги, створив передумови оптимального забезпечення та захисту прав страхувальників з метою відновлення та підвищення довіри останніх до страхових організацій. Іншими словами, тільки фінансово стабільні компанії реально спроможні забезпечити стабільність страхового ринку в Україні.

Фінансова надійність страховика - це здатність страховика виконувати страхові зобов'язання, передбачені договорами страхування та перестраховування, у разі впливу несприятливих факторів. Тому стабільна фінансова надійність страхових операцій дозволяє страховику виконувати всі зобов'язання за будь-яких несприятливих обставин. Першою умовою фінансової стійкості, визначеною Законом, є наявність платного статутного капіталу та наявність гарантійного фонду страховика. Існують юридичні вимоги до власних коштів страховика, які повинні формуватися за рахунок внесків засновників та прибутку. Статутний фонд - основний елемент функціонування будь-якого суб'єкта господарської діяльності незалежно від форми власності та виду господарської діяльності. Це сума внесків

засновників для забезпечення життя компанії. Порядок формування статутного фонду регулюється чинним законодавством та статутними документами. Відповідно до ст.

Стаття 30 Закону України "Про страхування" збільшила розмір статутного фонду страхових компаній. Страховики зобов'язані дотримуватися таких умов платоспроможності: наявність платного статутного фонду для страховиків-резидентів або гарантійного депозиту для філій страховиків-нерезидентів та наявності гарантійного фонду страховика; створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхової суми та страхового відшкодування; перевищення фактичної неплатоспроможності страховика над оціночним нормативним резервом платоспроможності. Мінімальна сума статутного капіталу (гарантійного депозиту) страховика, яка стосується видів страхування, крім страхування життя, встановлюється на суму, еквівалентну 1 млн. Євро, а страховик, який здійснює страхування життя, - 10 мільйонів євро за курсом іноземної валюти України. Поточні положення Закону України "Про страхування", крім встановлення мінімального розміру статутного капіталу, встановлюють інші умови забезпечення неплатоспроможності страховиків. До них належать гарантійний страховий фонд. Гарантійний фонд страховика включає додатковий та резервний капітал, а також суму нерозподіленого прибутку. Страховики за рахунок нерозподіленого прибутку можуть створювати вільні резерви. Безкоштовні резерви є частиною власних коштів страховика, яка зарезервована з метою забезпечення неспроможності страховика відповідно до прийнятої методології для здійснення страхової діяльності.

Щоб забезпечити виконання страховиками своїх зобов'язань щодо певних видів обов'язкового страхування, страховики можуть створювати централізовані страхові резервні фонди та органи, які управляють цими коштами. Положення про ці кошти затверджуються Уповноваженим органом. Джерелами створення централізованих страхових резервних фондів можуть бути відрахування з надходжень страхових премій, внески власних коштів страховика, а також доходи від розміщення централізованих страхових резервних фондів. Страховики, відповідно до обсягу страхової діяльності, зобов'язані підтримувати належний рівень фактичної маржі

платоспроможності (чисті активи). Фактична маржа платоспроможності (чисті активи) страховика визначається шляхом вирахування з вартості майна (сукупних активів) страховика суми нематеріальних активів та загальних зобов'язань, включаючи страхування. Страхові зобов'язання приймаються рівними суми страхових резервів, які страховик зобов'язаний сформувати у порядку, передбаченому цим Законом. Для будь-якої дати фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахований нормативний резерв платоспроможності.

Фінансова надійність страховика залежить від правильного розрахунку тарифних ставок, які є ціною за страхову послугу. Цей розрахунок не може бути зроблений без урахування збитковості страхової суми страховиком. Виходячи з обсягу та рівномірності розподілу ризику, частоти настання страхових випадків, обсягу доходу компанії на основі статистичних даних за кілька років страховиком розраховується тарифна ставка. Але не завжди об'єктивні виміри доступні страховику хоча б з тієї причини, що він не володіє потрібною інформацією. Тоді йому не залишається нічого іншого, як тільки покладатися на свій суб'єктивний погляд щодо вірогідності настання негативних подій і можливих збитків. За добровільними видами страхування страховик самостійно розраховує страхові тарифи і затверджує їх в уповноваженому органі зі страхової діяльності. Крім того, існує розвинута система знижок до базових тарифів, яка застосовується для поновлення договору страхування при закінченні його дії, та для корпоративних клієнтів. Страховий ринок України характеризується також демпінговими тенденціями та необґрунтовано низькими цінами на деякі види страхування. Відхилення страхового тарифу від об'єктивних обґрунтувань може призвести до зниження фінансової надійності страховика та невиконання страховиком своїх зобов'язань перед страхувальниками [108, с. 356].

Наступним обов'язковим елементом забезпечення платоспроможності страховиків є створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань.

Фінанси, які знаходяться в розпорядженні та володінні страховика, забезпечують його діяльність по наданню страхового захисту. Страховик, відповідно, наділений правомочністю формувати та використовувати кошти страхового резервного фонду, покриваючи тим самим матеріальний збиток страхувальника та власні витрати по організації страхового захисту.

Ця теоретична концепція відображена в Законі. Відповідно до ст. 30 Закону України „Про страхування” від 7 березня 1996 р. для забезпечення виконання страховиками зобов'язань щодо окремих видів обов'язкового страхування страховики можуть утворювати централізовані страхові резервні фонди та органи, які здійснюють управління цими фондами. Положення про ці фонди затверджується Уповноваженим органом. Джерелами утворення централізованих страхових резервних фондів можуть бути відрахування від надходжень страхових платежів, внески власних коштів страховика, а також доходи від розміщення коштів централізованих страхових резервних фондів.

Ще один критерій фінансової надійності страховика – достатність страхових резервів, які відображають обсяг страхових зобов'язань за укладеними договорами страхування. Розмір страхових резервів має бути адекватний прийнятим страховим зобов'язанням. Виконання страхових зобов'язань в першу чергу має здійснюватися за рахунок коштів страхових резервів, а їх достатність обумовлено правильно визначеною тарифною ставкою. Акумуляовані у страхові резерви премії деякий час перебувають у розпорядженні страховика і можуть бути інвестовані з метою одержання додаткового доходу. Проте тимчасово вільні кошти страхових резервів, інвестовані страховиком, підлягають регулюванню з боку держави, оскільки вони є коштами страхувальників і мають бути повернуті їм при настанні страхової події. Активи страховика, сформовані за рахунок страхових резервів, є гарантією виконання його зобов'язань та повинні розміщуватися з метою забезпечення ліквідності, диверсифікації, надійності та прибутковості. Такі вимоги дають змогу забезпечити своєчасні і в повному обсязі страхові виплати. Крім того, при розміщенні тимчасово вільних коштів страхових резервів необхідно враховувати

характер розподілу ризику; термін страхування; обсяг акумульованих коштів; необхідність в інвестиційному доході.

Окрему категорію фінансів складають доходи та видатки страховиків. Доходи страховиків можна поділити на три групи:

- 1) доходи від страхових операцій, тобто всі надходження на користь страховика, пов'язані з проведенням страхування та перестраховування;
- 2) доходи від інвестицій та розміщення тимчасово вільних коштів (як власних, так і коштів страхових резервів);
- 3) інші доходи, тобто ті, що не відносяться ні до страхових, ні до інвестиційних, але часом з'являються у страховика в процесі його звичайної господарської діяльності.

Видатки страховика формуються у процесі розподілу страхового фонду.

Склад та структура видатків визначають взаємопов'язані економічні процеси: погашення зобов'язань перед страхувальниками та фінансування діяльності страхової організації.

До складу видатків на проведення страхування включаються:

- 1) виплати страхових сум та страхового відшкодування;
- 2) відрахування до страхових резервних фондів;
- 3) відрахування до технічних резервів, окрім резерву незароблених премій, на умовах, передбачених діючим законодавством;
- 4) безпосередньо видатки на проведення страхування;
- 5) інші видатки, що включаються у собівартість страхової діяльності.

За обсягом відрахувань та значимістю основною статтею видатків страховика виступають виплати страхових сум та страхового відшкодування. Внаслідок такої виплати відбувається виконання фінансових зобов'язань страховика, прийнятих ним перед страхувальниками на момент укладення угоди на підставі закону (в обов'язковому страхуванні).

Відрахування до запасних фондів, або резерви внесків являють собою своєрідний варіант видатків майбутніх періодів у страховій справі. Вони

визначаються як різниця між нормативною та фактичною величиною виплат страхових сум та страхового відшкодування.

Так само як і інші елементи видатків страховика, відрахування на попереджувальні заходи нормовані структурою тарифної ставки. Важливу роль у страховій справі відіграють так звані видатки на ведення справи, які призначені для фінансування діяльності страховика. Вони закладаються до навантаження брутто-ставки і є важливим елементом собівартості страхових операцій.

Видатки на ведення справи поділяються на: аквізичні; інкасові; ліквідаційні; управлінські.

Аквізичні видатки провадяться з метою укладання нових договорів страхування. Аквізичні видатки різко зростають в періоди, коли вводяться нові види страхування, що викликає притік нових договорів.

Інкасові видатки – це видатки на оплату праці працівників страхової організації, пов'язані зі збором страхових премій й обслуговуванням страхувальників. Як правило, інкасові видатки обраховуються у відсотках від брутто-ставки по принципу комісійних.

Ліквідаційні видатки звичайно виступають прямими та здійснюються після настання страхового випадку. Як і інші прямі видатки вони відносяться до конкретного виду страхування. До їх складу входять витрати на проїзд ліквідатора та експертів до місця страхового випадку, винагороди експертам, судові витрати, видатки на кореспонденцію, пов'язані з даним випадком і т.д.

Управлінські видатки включають в себе оплату праці адміністративно-управлінського персоналу страхової організації та видатки на розвиток страхування. Управлінські видатки закладаються у навантаження на підставі співвідношення видатків до брутто-ставки. У той же час при проведенні страхових операцій обсяг необхідних управлінських видатків визначається не сумою страхових премій, що поступили, а кількістю діючих договорів.

Прибуток від страхової діяльності не завжди є головною частиною балансового прибутку страховика. Доволі часто основна діяльність страховика приносить йому не прибуток, а збитки, які компенсуються прибутком від

інвестування та розміщення тимчасово вільних коштів, а також прибутком від інших операцій. Ці види прибутків страховика визначаються як різниця між відповідними доходами та видатками.

Балансовий прибуток був і залишається джерелом виплати дивідендів, фінансування капітальних вкладень, соціальних заходів. Виплата дивідендів за відсутності „реального” чистого прибутку забороняється законодавством. Здійснення капітальних вкладень не заборонене, але й не бажане, оскільки підприємство перетворюється на „фінансову піраміду”, яка існує до того часу, поки існує надходження коштів, і руйнується, як тільки надходження припиняються.

Останньою умовою забезпечення платоспроможності страховика, визначеною в Законі України „Про страхування” від 7 березня 1996 р., є перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності.

З теоретичної точки зору, платоспроможність страховика – це його здатність виконувати страхові зобов'язання, що прийняті ним договором страхування та перестрахування у випадку несприятливих обставин. Платоспроможність страховика – це можливість покриття його зобов'язань тими активами, які являють собою реальні цінності, а тому є ліквідними. Закон, у свою чергу, не дає точне визначення платоспроможності страховика, але прямо визначає порядок її забезпечення.

В Україні показник платоспроможності має різноманітну методику розрахунку для страховиків, що здійснюють та не здійснюють операції по страхуванню життя. Для перших розрахунок цієї величини резерву здійснюється шляхом множення загальної величини резерву довгострокових зобов'язань (математичні резерви) на 0,05. Для других застосовується розрахунок двох показників, із подальшим вибором найбільшого.

Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових.

Страхові зобов'язання приймаються рівними обсягами страхових резервів, які страховик зобов'язаний формувати в порядку, передбаченому цим Законом.

На будь-яку дату фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності.

Фінансова надійність страховика забезпечується і таким інструментом, як перестраховування. Висока вартість об'єктів, які можуть бути прийняті на страхування, незбалансований страховий портфель, коливання результатів діяльності страховика можуть негативно вплинути на його фінансову надійність. Проте при перестраховуванні страховик, приймаючи на страхування крупний ризик, не тільки передає його частку перестраховику, а й продовжує нести відповідальність перед страхувальником у повному обсязі. Тому страховик має правильно визначити розмір власного утримання зобов'язань. Справді, якщо розмір зобов'язань буде надто високим, то в разі настання страхового випадку у страховика може бути недостатньо коштів для покриття збитків страхувальників.

Розмір власного утримання має бути залежним від галузі страхування, а також від характеру та ймовірності ризику, ступеня схильності до нього, можливого максимального розміру збитку, обсягу власних коштів страхової компанії. Одним із найважливіших моментів визначення розміру власного утримання є залежність від обсягу власних коштів: чим більше розмір власних коштів страховика, тим надійніше виконання його страхових зобов'язань. З метою захисту виконання зобов'язань страховика перед страхувальниками ст. 12 Закону України "Про страхування" передбачає перестраховування - страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований. Перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента здійснюється згідно з вимогами та в порядку, встановленими Кабінетом Міністрів України.

З іншого боку, держава, виступаючи зацікавленою стороною даних відносин та виконуючи контрольні функції в даній сфері, через встановлення подібних умов діяльності страховиків, стабілізує страховий ринок України.

Особливу увагу необхідно звернути на ст. 31 Закону України „Про страхування”, в якій дається характеристика страхових резервів. Як уявляється, дана стаття визначає специфіку фінансово-господарської діяльності страховиків. Окрім того, правовий режим страхових резервів визначається рядом підзаконних нормативно-правових актів. Серед останніх можна виділити:

- 1) про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів [141];
- 2) про затвердження Порядку і правил формування, розміщення та обліку страхових резервів з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду [123];
- 3) про затвердження Методики формування резервів із страхування життя [121];
- 4) про затвердження Правил розміщення страхових резервів із страхування життя [122];
- 5) про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя [130].

Страхові резерви утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховання). Страховики зобов'язані формувати і вести облік страхових резервів станом на кожен день, страховики, які мають право укладати договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, формують та ведуть облік страхового резерву збитків, які виникли, але не заявлені, та страхового резерву коливань збитковості в обов'язковому порядку.

Страхові резерви в обсягах, що не перевищують технічні резерви, а для страхових компаній страхування життя - математичні резерви формуються у валютах, в яких вони несуть відповідальність за свої страхові зобов'язання. Страхові резерви підрозділяються на технічні резерви та резерви на страхування життя

(математичні резерви та резерви на виплату страхових внесків). Формування резервів на страхування життя, медичне страхування та обов'язкове страхування здійснюється окремо від інших видів страхування. Страховики зобов'язані вести облік договорів страхування та претензій (вимог) страховиків стосовно сплати страхової суми або страхового відшкодування у формі, яка надасть інформацію, необхідну для врахування при формуванні страхових резервів. Уповноважений орган може встановити процедуру та форму ведення обліку договорів страхування та вимог (вимог) від страхувальників стосовно виплати страхової суми або страхового відшкодування [153].

Кабінет Міністрів України може змінити перелік страхових резервів та порядок їх обчислення. Говорячи про роль держави у встановленні фінансово-правового режиму комерційного страхування, слід зазначити, що відповідно до ст. 15 Перша Директива Ради Європейських Співтовариств від 24 липня 1973 року "Кожна держава-член, на території якої підприємство здійснює свою діяльність, зобов'язує останнє встановити достатні технічні резерви. Розмір цих резервів визначається правилами, встановленими державою, або, за відсутності такої практики, існуючої в державі" [199]. Кошти страхових резервів повинні бути розміщені з урахуванням безпеки, прибутковості, ліквідності, диверсифікації та повинні бути представлені активами таких категорій: готівкою на поточному рахунку; банківські депозити (депозити); інвестиції в іноземну валюту відповідно до валюти страхування; Нерухомість; акції, облігації, іпотечні сертифікати; цінні папери, емітовані державою; права вимоги до перестраховиків; інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України; банківські метали; Кредити держателям полісів, які уклали договори страхування життя в межах суми викупу на момент видачі позики та на суму викупу. У цьому випадку кредит не може бути виданий раніше, ніж через рік після набрання чинності договором страхування, і на період, який перевищує період, що залишився до закінчення строку дії договору страхування; готівка в касі у розмірі лімітів залишків коштів, встановлених Національним банком України. Кошти резервів страхування життя можуть бути використані для довгострокового кредитування житлового будівництва, в тому

числі індивідуальних забудовників, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [130].

Страховикам заборонено здійснювати інші види кредитної діяльності. Кредитний рейтинг банківської установи, в якій розміщуються кошти страхових резервів, повинен відповідати рівню інвестування відповідно до національної шкали, визначеної законодавством України. Відповідно до ст. 32 Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. Страховики можуть створювати страхові гарантійні фонди. Для надання додаткових страхових зобов'язань страховики можуть, на підставі договору, створити Фонд страхування, який є юридичною особою. Державна реєстрація Фонду здійснюється у порядку, передбаченому державною реєстрацією суб'єктів підприємницької діяльності. Орган, який реєструє Фонд протягом 10 днів з дати реєстрації, повідомляє про це Уповноважений орган. Джерелами формування Фонду страхування є добровільні відрахування від страхових платежів, а також дохід від розміщення цих коштів. Сума відрахувань до Фонду страхування і процедура використання коштів цього Фонду встановлюється страховиками, які беруть участь у ньому. Подібний страховий гарантійний фонд створено в Автотранспортному страховому бюро України. Це забезпечує платоспроможність МТСБУ при взаєморозрахунках з іноземними партнерами. Як приклад діяльності фінансових установ на базі страхового гарантійного фонду, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який працює в банківському секторі, може бути названий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Авер'янов В.Б., Андрійко О.Ф., Битяк Ю.П., Голосніченко І.П., Ківалов С.В. Адміністративне право України: академ. курс: підруч. для студ. юрид. спец. ВНЗ / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / В.Б. Авер'янов (відп. ред.). – К.: Юрид. думка, 2007. – Т. 1: Загальна частина. – 591с.
2. Административное право Украины: Навч.-метод. посіб. / За ред. С.В. Кивалова, Л.Р. Билой. – Одеса: Юрид. л-ра, 2002. – 312 с.
3. Алісов Є. О., Воронова Л. К., Кадькаленко С. Т., Кравченко В. І., Кучерявенко М. П. Фінансове право: Підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / Л.К. Воронова (ред.). – 2-е вид., випр. та доп. – Х.: Консум, 1999. – 495 с.
4. Алисов Е.А. Финансовое право Украины: [Учеб. Пособ.] / Е.А.Алисов – Харьков: Эспада, 2009. – 233 с.
5. Алисов Е.А. Финансовое право Украины: Учеб. пособ. / Е.А.Алисов – Харьков: Эспада, 2000. – 285 с.
6. Александрова М.М. Страхування: [Навч.-метод. Посіб]. / М.М.Александрова – К.: ЦУЛ, 2002. – 73 с.
7. Передрієнко В. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / В. О. Передрієнко, Г. М. Санагурська – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2015. – 199 с.
8. Кравчук С. Й. Основи теорії держави і права : навчальний посібник / С.Й. Кравчук. Хмельницький : ХНУ, 2016.- 191 с.
9. Алексеев С.С. Общая теория права: [Учебник: В 2 т.] / С.С. Алексеев – Т. 2. – М.: Юрид. лит., 2002. – 320 с.
10. Теорія держави і права: навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки / [О.О.Тихомиров, М.М. Мікуліна, Ю.А.Іванов та ін.] ; за заг. ред. Л.М. Стрельбицької. Київ: Кондор -Видавництво, 2016. – 332 с.
11. Алексеев С.С. Право: азбука-теория-философия: [Опыт комплексного исследования] / С.С. Алексеев. – М.: Статут, 1999. – 711 с.

12. Теорія держави і права : посіб. для підгот. до держ. іспитів / Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський, Г. О. Христова ; за заг. ред. О. В. Петришина. – 5-те вид., допов. і змінене. – Х. : Право, 2016. – 198 с.
13. Алексеев С.С. Тайна права. Егопонимание, назначение, социальная ценность / С.С. Алексеев – М. : НОРМА, 2001. – 176 с.
14. Аленичев В.В. Страховое дело России в XX веке/ В.В. Аленичев // Страховое ревью. – 2000. – № 1. – С. 27-30.
15. Арсеньев А.С., Библер В.С., Кедров Б.М. Анализ развивающегося понятия./ А.С.Арсеньев, В.С.Библер, Б.М. Кедров– М.: Наука, 2007. – 450 с.
16. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления./ Г.В. Атаманчук – М.: Омега-Л, 2004 – 580 с.
17. Базилевич В.Д., Базилевич К. С. Страхова справа. / В.Д.Базилевич, К. С. Базилевич– К.: Знання, 1998. – 216 с.
18. Батигин К.С. Советское социальное страхование./ К.С. Батигин – М.: Профизд, 1985. – 368 с.
19. Безгубенко Л.М. Фінансова система України в умовах економіки перехідного типу // Фінанси України. – 1996. – № 6. – С. 12-15.
20. Воронова Л. К., Криницький И. Е, Кучерявенко Н. П. Финансовое право: [Учеб. пособие для студ. юрид. вузов и ф-тов]// Л. К. Воронова, И. Е. Криницький, Кучерявенко Н. П. -Х.: Право, 2006. - 384с.
21. Бекерська Д. А., Воронова Л. К., Заверуха І. Б., Ісаєва Н. К. та ін.. Фінансове право: Навч. посібник / Л.К. Воронова (ред.). – К.: Вентурі, 1998. – 383 с.
22. Бекерська Д.А. Методи залучення фінансових ресурсів до економіки країни // [Наукові праці Одеської національної юридичної академії]/ Бекерська Д.А. – Одеса: Юрид. л-ра, – 2002. – Т. 1. – С. 183-186.
23. Бекерская Д.А. Налоговое право и налоговое законодательство в Украине: Учеб. пособ. / Бекерська Д.А. – Одесса: Юрид. л-ра, 2000. – 224 с.
24. Бекерская Д.А. Финансовое право в Украине. / Бекерська Д.А. – Одеса: Юрид. л-ра, 2005. – 124 с.

25. Белых В.С., Кривошеев И.В. Страхование право: [Краткий учебн. Курс]./ В.С. Белых, Кривошеев И.В. – М.: Инфра-М, 2002. – 224 с.
26. Берлин С.И. Теория финансов: Учеб. пособ./ С.И. Берлин – М.: Приор, 2000. – 256 с.
27. Біла Л.Р., Царьова Л.К. Право власності в Україні в умовах ринкових відносин // Право України./ Біла Л.Р., Царьова Л.К. – 2005. – № 12. – С. 93-96.
28. Біленчук Д.П., Біленчук П.Д., Залетів О.М., Клименко Н.І. Страхове право України. – К.: Атіка, 1999. – 367 с.
29. Блащук Т.В. Цивільно-правове регулювання особистого страхування. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 255 арк.
30. Борзило Е. Основы финансового права в области страхования в Российской Федерации (антимонопольное законодательство) // Страхование право. – 2000. – № 2. – С. 57-60.
31. Босий О.Д. Фінансово-правові норми та соціальні інтереси/ О.Д. Босий // Наук. вісн. Чернівецьк. ун-ту: Зб. наук. пр. – Вип. 147: Правознавство. – Чернівці: Рута, 2002. – С. 74-77.
32. Брагинский Н. В., Ветрянский В. В. Договорное право: общие положения.// Н. В.Брагинский, В. В. Ветрянский– М.: Статут, 2007. – 360 с.
33. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 37-38. – Ст. 189.
34. Васильев Г.В., Шигильчева С.А. История страхового дела в России: Учебн. пособ. – М.: Пресс-сервис, 2007. – 252 с.
35. Вінник О.М. Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище./ О.М. Вінник– К.: Знання, 2008. – 308 с.
36. Вінник О.М. Інвестиційне право: [Навч. Посіб]./ О.М. Вінник – К.: Атіка, 2005. – 568 с.
37. Вимоги до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів: Затв. Розпорядженням Державної комісії з

регулювання ринків фінансових послуг України № 2885 // Офіційний вісник України. – 2004 р. – № 51. – С. 307. – Ст. 3401.

38. Вишновецький В.М. Система фінансового права України в умовах переходу до ринкової економіки: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2001. – 212 арк.

39. Внукова Н. Н. Практика страхування бізнеса/ Н. Н. Внукова– К.: ТОВ “Либра”, 2004. – 226 с.

40. Воблый К.Г. Основы экономии страхования. – М.: ООО “Анкил”, 2003. – 228 с.

41. Вознесенский Э. А. Финансовый контроль за деятельностью промышленных предприятий / Вознесенский Э. А. – Ленинград. госуд. ун-т им. А. А. Жданова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1965. – 156 с.

42. Вознесенский Э.А. Финансовый контроль в СССР. – М.: Юрид. лит., 1973. – 134 с.

43. Воронова Л. К. Доктрина фінансового права та фінансового законодавства у сучасний період // Правова доктрина України/ Л.К.Воронова. — Х.: Право, 2013. — Т. 2: Публічно-правова доктрина України. — С.417 — 448.

44. Воронова Л. К. Вибрані праці / Упоряд.: М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Головашевич, Є. М. Смичок; відп. за вип. М. П. Кучерявенко. / Л.К.Воронова – Х.: Право, 2016. – 952 с.

45. Воронова Л.К. Фінансове право України: Підручник/ Л.К.Воронова. – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. – 456 с.

46. Гвозденко А. А. Основы страхования: [Учебник]. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 178 с.

47. Горбунова О.Н. Финансовое право и финансовый мониторинг/ О.Н. Горбунова. – М.: ООО “Профобразование”, 2003. – 158 с.

48. Граб В.І. Історичні джерела права/ В.І.Граб. – Полтава, 2008. – 55 с.

49. Гражданское право: Учебник / Под. ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М.: ПБЮЛ Л.В. Рожников, 2000. – Т. 2. – 856 с.

50. Грачева Е.Ю., Соколова Э.Д. Финансовое право: [Учеб. Пособ]/ Е.Ю.Грачева, Э.Д.Соколова. – М.: Юриспруденция, 2000. – 192 с.
51. Грачева Е.Ю., Толстопятенко Г.П., Рыжкова Е.Ю. Финансовый контроль: [Учеб. Пособ]. – М.: ИД “Камерон”, 2004. – 272 с.
52. Гревцов Ю.И. Проблемы теории правового отношения. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1981. – 248 с.
53. Гринченко Л.И. Перспективы прихода иностранного страховщика на Украину/ Гринченко Л.И. // Бизнес. – 1998. – № 52. – С. 21-24.
54. Гринюк О. В. Цивільно-правові аспекти майнового страхування в Україні: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2004. – 210 арк.
55. Гурвич М.А. Советское финансовое право: Учебн. /Гурвич М.А. – М.: Юрид. лит., 1954. – 356 с.
56. Гурвичюте Х.О. Договор имущественного страхования в советском гражданском праве: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: – 12.00.03. / МГУ. – М., 1954. – 14 с.
57. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т/ В.Даль.– М.: Рус. яз, 1980. – Т. 2.
58. Ермакова Т.С. Финансовые правоотношения (теоретические проблемы): [Учебное пособие]/ Ермакова Т.С. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1985. – 358 с.
59. Ефимов С. Л. Деловая практика страхового агента и страхового брокера/ С. Л.Ефимов. – М.: Страховой полис, 1996. – 416 с.
60. Ефимов С.Л. Экономика и страхование: Энциклопедический словарь/ С. Л.Ефимов. – М.: Церих-Пэл, 1996. – 286 с.
61. Ефимов С.Л. Словарь страховщика. / С. Л.Ефимов. – М.: Экономика, 2000. – 322 с.
62. Жилкина М.С. Государственное регулирование страхового рынка в США // Страховое дело. – 1999. – № 10. – С. 38-43.
63. Журавльов Ю.М., Секерж И.Г. Страхование и перестрахование (теория и практика)/ Журавльов Ю.М., Секерж И.Г. – М.: Страховое дело, 1993. – 195 с.

64. Загальна теорія держави і права / За ред. проф. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришин. – Х.: Право, 2002. – 432 с.
65. Заруба О.Д. Страхова справа: Підручник/ О.Д.Заруба. – К.: Знання, 1998. – 254 с.
66. Зубец А.Н. Страховой маркетинг. – М.: Анкил, 1998. – 360 с.
67. Ефимов С.Л. Экономика и страхование: Энциклопедический словарь. – М.: Церих-Пэл, 1996. – 286 с.
68. Ивакин А.А. Универсальность объективной диалектики // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр. – Вип. 9. – Одеса: Юрид. л-ра, 2000. – 452 с. – С. 52-58.
69. Идельсон В.Р. Страхование право. – СПб: “Изд-во студ. кассы взаимопомощи”, 1907. – 223 с.
70. Інвестиційне право України: [Навч. Посіб]. / За заг. ред. В.Д. Чернадчука. – Суми: Університет. книга, 2001. – 260 с.
71. Карасева М.В. Финансовое правоотношение. – Воронеж, Изд-во ВГУ, 1997. – 304 с.
72. Карасева М.В. Финансовое правоотношение. – М.: Норма, 2001. – 288 с.
73. Кінашук Л.Л. Організаційно-правові особливості функцій та принципів страхування // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 10. – С. 47-50.
74. Кожевников С.Н., Кузнецов А.П. Общеправовые и отраслевые принципы: сравнительный анализ // Юрист. – 2000. – № 4. – С. 64-68.
75. Колосюк В.В. Страховий ризик як правова умова загальнообов'язкового особистого страхування // Науковий вісник Чернівець. ун-ту. – 2006. – Вип. 311. – Правознавство. – С. 110-113.
76. Комаров С.А. Общая теория государства и права: Учебник/ С.А. Комаров. – М.: Юрайт, 1997. – 416 с.
77. Коментар до Конституції України. – К.: Атіка, 1996. – 168 с.
78. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

79. Правові основи страхування. Грачова О. Ю. Болтинова О. В. — [Навчальний посібник] — 2011. — 128 с.
80. Кравцов Д.В. Фінансово-правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні: Дис. ... канд. юрид наук: 12.00.07 / Одеська національна юридична академія. — Одеса, 2005. — 190 арк.
81. Крохина Ю.А. Бюджетное право и российский федерализм/ Крохина Ю.А.. — М: Норма, 2001. — 352 с.
82. Крохина Ю.А. Финансовое право России. / Крохина Ю.А. — М.: Норма, 2004. — 704 с.
83. Кучерявенко Н.П. Налоговое право Украины: [Учеб. Пособ]/ Кучерявенко Н.П.. — Х.: ООО “Одиссей”, 2005. — 168 с.
84. Ларичев В.Д. Мошенничество в сфере страхования. Предупреждение, выявление, расследование. — М./ Ларичев В.Д.: ФБК –Пресс, 1998. — 158 с.
85. Лісовий кодекс України від 8.02.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 21. — Ст. 170.
86. Любенська О. Ключові принципи страхування: вимоги Міжнародної асоціації органів нагляду за страхуванням. — Страхова справа. — 2001. — № 4. жовт.-груд. — С. 92-95.
87. Макарова Ю. Финансовое право РФ в области страхования // Страховое право. — 2000. — № 3. — С. 54-55.
88. Мамедов А.А. История и генезис финансово-правового регулирования страхования в России // История государства и права. — 2004. — № 1. — С. 50-54.
89. Мамедов А.А. Особенности публично-правового регулирования страхования в Советский период // История государства и права. — 2004. — № 2. — С. 54-58.
90. Мамедов А. Финансово-правовое регулирование страхования в зарубежных странах // Законодательство и экономика. — 2004. — № 2. — С. 65-72.
91. Мамедов А.А. Финансово-правовое регулирование страховой деятельности. — М.: Юриспруденция, 2004. — 144 с.

92. Мамедов А.А. Финансово-правовые проблемы страхования в России: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук.: 12.00.14 // Московская государственная юридическая академия. – М., 2005. – 66 с.
93. Мамедов А.А. Финансово-правовые проблемы страхования в России: Дис. ... д. юрид. наук.: 12.00.14 / Московская государственная юридическая академия. – М., 2005. – 517 с.
94. Мамедов А.А. Финансово-правовые проблемы страхования в России. – М.: Юриспруденция, 2005. – 336 с.
95. Мамедов А.А. Финансовые правоотношения в сфере страхования./ Мамедов А.А. // Юрист. – 2003. – № 12. – С. 14-18.
96. Манэс А. Основы страхового дела/ Манэс А.. – СПб.: Тип. “Северная печатня”, 1909.
97. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич – К.: Знання, 2005. – 352 с.
98. Методика формування резервів із страхування життя: Затв. Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.01.2004 р. № 24 // Офіційний вісник України. – 2004 р. – № 7. – С. 117. – Ст. 409.
99. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38-39. – Ст. 288.
100. Никифорак В.М. Договір страхування відповідальності: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2002. – 223 арк.
101. Зубарев В. Страхование / В. Зубарев. — К.: Логос.— 2003. — 127 с.
102. Леві Г. Європейське страхове право / Г. Леві // Страхове право – 2002. No 1. – С. 57 – 61.
103. Оборотов Ю.Н. Правовая система Украины и евразийская правовая семья // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Вип. 9. – Одеса: Юрид. л-ра, 2000. – С. 36-41.
104. Турбіна Є.К. Тенденції розвитку світового ринку страхування / Є.К.Турбіна. –М.: Анкіл, 2002. – С.256.

105. Общая теория советского права / Под ред. И.С. Самощенко и С.Н. Братуся. – М.: Юрид. лит., 1966. – 344 с.
106. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 80000 слов. / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.
107. Орлюк О.П. Фінансове право: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
108. Осадець С.С., Артюх Т.М., Бабко В.Л., Бабко Т.В., Бушанський А.В. Страхування: Підручник. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
109. Мачуський В.В. Правові основи страхування: навч. посіб. / В.В.Мачуський. – К.: КНЕУ, 2003. – 302 с.
110. Орзіх М.Ф. Конституційна реформа в Україні: Навч. посіб. – Одеса: Юрид. л-ра, 2003 – 128 с.
111. Пацурія Н. Правила страхування как основная правовая сфера закрепления условий добровольного страхування // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1998. – № 7. – С. 14-17.
112. Пацурківський П., Гаврилюк Р., Хохуляк В. Пострадянська наука фінансового права: деякі підсумки та перспективи розвитку // Юридична Україна. – 2006. – № 6. – С. 39-45.
113. Пацурківський П.С. Правові засади фінансової діяльності держави: проблеми методології. – Чернівці: Чернівецьк. ун-т, 1997. – С. 80-84.
114. Про зближення законів держав - членів ЄЕС щодо маркування, представлення і реклами харчових продуктів, призначених для продажу кінцевому споживачу [Електронний ресурс]: Директива Ради ЄЕС No 79/112/ЄЕС. – Режим доступу: <http://www.znau.ru/law/eec/eec79-112.shtml>
115. Петров Д.А. Страхование право. – СПб: Ельга, 2000. – 139 с.
116. Плешков А.П. Вопросы государственного регулирования страхового дела в Западной Европе (История и современность) // Финансы. – 1996. – № 4. – С. 40-43.
117. Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно прямого страхування, іншого, ніж страхування життя, і визначає положення для спрощення ефективного користування свободою надання послуг та

про внесення змін до Директиви No 73/239/ЄЕС [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.znay.ru/law/eec/eec73-239.shtml>

118. Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 р. № 975// Офіційний вісник України. від 24.01.2014 — 2014 г., № 6, стр. 18, стаття 161, код акта 71162/2014 (із змінами та доповненнями)

119. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Указ Президента України від 23 листопада 2011 року 1070/2011 // Офіційний вісник України від 12.12.2011 — 2011 р., № 94, стор. 41, стаття 3419, код акту 59355/2011 (із змінами та доповненнями)

120. Постанова Правління НБУ від 18.06.2015 року №391, що затвердила Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.

121. Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя затв. Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.01.2004 № 24 // Офіційний вісник України. від 05.03.2004 — 2004 р., № 7, стор. 117, стаття 409, код акту 27807/2004

122. Положення про порядок та умови ведення страховиками персоніфікованого (індивідуального) обліку договорів страхування життя: затв. Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 28.12.2004 р. № 3197 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 6. – С. 206. – Ст. 383. (із змінами та доповненнями)

123. Порядок і правила формування, розміщення та обліку страхових резервів з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду: Затв. Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від

13.11.2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 49. – С. 278. – Ст. 2575. (із змінами та доповненнями)

124. Про впровадження механізму страхування експортних та кредитних ризиків: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. N 1280 // Офіційний вісник України від 03.09.1998 — 1998 р., № 33, стор. 17, стаття 1228, код акту 5873/1998(із змінами та доповненнями)

125. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2017 р. № 723-р // Урядовий кур'єр від 21.10.2017 — № 198 (із змінами та доповненнями)

126. Про затвердження Порядку і правил здійснення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2017 р. № 676 // Офіційний вісник України від 22.09.2017 — 2017 р., № 74, стор. 47, стаття 2272, код акту 87249/2017(із змінами та доповненнями)

127. Про затвердження Змін до Положення про особливості укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Затв. Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 31.08.2017 № 3631 // Офіційний вісник України від 07.11.2017 — 2017 р., № 87, стор. 96, стаття 2665, код акту 87763/2017(із змінами та доповненнями)

128. Про затвердження Додаткових вимог до договорів страхування життя: Затв. Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 01.06.2017 № 2172 // Офіційний вісник України від 08.09.2017 — 2017 р., № 70, стор. 617, стаття 2154, код акту 87099/2017(із змінами та доповненнями)

129. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика: Затв. Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг 23.02.2016 № 396 // Офіційний вісник України. від 12.04.2016 —

2016 р., № 27, стор. 216, стаття 1093, код акту 81377/2016 (із змінами та доповненнями)

130. Про затвердження Методики формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя: Затв. Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 17.12.2004 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 2. – С. 339. – Ст. 105. (із змінами та доповненнями)

131. Проект від 23.08.2012 року, який розроблений Українською федерацією убезпечення «Стратегія розвитку страхового ринку України в 2012-2021» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257.

132. Прокошин В.А., Косаренко Н.Н. Финансово-правовое регулирование страховой деятельности в современной России: Учеб. пособ. – М.: Флинта: Национ. ин-т бизнеса, 2004. – 208 с.

133. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – Ст. 365. (із змінами та доповненнями)

134. Порядок та умови призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без установлення інвалідності працівника міліції : Затв. Постановою КМУ від 21 жовтня 2015 р. № 850//Офіційний вісник України від 10.11.2015 — 2015 р., № 87, стор. 9, стаття 2903, код акту 79168/2015(із змінами та доповненнями)

135. Про внесення змін до Закону України “Про страхування”: Закон України від 16.11.2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 49. – С. 24. – Ст. 3240. (із змінами та доповненнями)

136. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682. (із змінами та доповненнями)

137. Про затвердження Змін до Порядку розгляду контролюючими органами скарг на вимоги про сплату недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування та на рішення про нарахування пені та накладення штрафу: затв наказом Міністерства фінансів України від 14.08.2017 № 692 //

Офіційний вісник України від 26.09.2017 — 2017 р., № 75, стор. 399, стаття 2311, код акту 87300/2017(із змінами та доповненнями)

138. Про затвердження Порядку надання інформації з реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування: затв. наказом Міністерства фінансів України від 21.07.2017 № 651 // Офіційний вісник України від 29.09.2017 — 2017 р., № 76, стор. 114, стаття 2347, код акту 87373/2017 (із змінами та доповненнями)

139. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України 2 червня 2016 року № 1403-VIII// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 29, ст.535(із змінами та доповненнями)

140. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Затв. Наказом Міністерства фінансів України 09.12.2011 N 1591// Офіційний вісник України від 10.01.2012 — 2011 р., № 102, стор. 319, стаття 3777, код акту 59881/2011(із змінами та доповненнями)

141. Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 25.07.2005 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 34. – С. 197. – Ст. 1607. (із змінами та доповненнями)

142. Про зміну у структурі центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15.12.1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1995. – № 106. (із змінами та доповненнями)

143. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закону України від 2 березня 2015 року № 222-VIII // Відомості Верховної Ради України від 05.06.2015 — 2015 р., № 23, стор. 1234, стаття 158 Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47-48. – Ст. 372. (із змінами та доповненнями)

144. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 р. //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 49-51, ст. 376 (із змінами та доповненнями)
145. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1.07. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 1. – Ст. 1. (із змінами та доповненнями)
146. Податковий кодекс України від від 2 грудня 2010 р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112 (із змінами та доповненнями)
147. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування майнових ризиків під час промислової розробки родовищ нафти і газу у випадках, передбачених Законом України “Про нафту і газ” Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 13 листопада 2013 р. № 979. // Офіційний вісник України. – від 11.02.2014 — 2014 р., № 11, стор. 7, стаття 360, код акту 71337/2014(із змінами та доповненнями)
148. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 624 // Офіційний вісник України. – від 11.09.2015 — 2015 р., № 70, стор. 15, стаття 2304, код акту 78336/2015(із змінами та доповненнями)
149. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту: Закон України від 20 грудня 2016 року № 1792-VIII. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 4, ст.43(із змінами та доповненнями)
150. Про порядок та умови обов'язкового державного страхування спортсменів вищих категорій: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.1995 р. із змінами від 04.06.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 23. – С. 381. – Ст. 1078. (із змінами та доповненнями)
151. Стандартні страхові тарифи для страхування площ посівів озимих зернових сільськогосподарських культур з державною підтримкою від сільськогосподарських

ризиків на період перезимівлі: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 30.10.2012 № 1968 // від 31.01.2017 — 2017 р., № 9, стор. 166, стаття 294, код акту 84704/2017 (із змінами та доповненнями)

152. Про затвердження Порядку і правил здійснення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2017 р. № 676// Офіційний вісник України від 22.09.2017 — 2017 р., № 74, стор. 47, стаття 2272, код акту 87249/2017(із змінами та доповненнями)

153. Про страхування: Закон України від 7.03.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78. (із змінами та доповненнями)

154. Про структуру бюджетної класифікації: Постанова Верховної Ради України від 12.07.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 42. – Ст. 208. (із змінами та доповненнями)

155. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування професійної відповідальності призначених органів з оцінки відповідності та визнаних незалежних організацій за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 751// Офіційний вісник України від 20.10.2017 — 2017 р., № 82, стор. 85, стаття 2514, код акту 87564/2017(із змінами та доповненнями)

156. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 13 листопада 2013 р. № 981// Офіційний вісник України від 11.02.2014 — 2014 р., № 11, стор. 34, стаття 362, код акту 71339/2014(із змінами та доповненнями)

157. Райхер В.К. Общественно-исторические типы развития страхования. – М.-Л.: Из-во АН СССР, 1947. – 284 с.

158. Ровинский Е.А. Советское финансовое право: Учебн. пособ. для студ. ВЮЗИ. – М.: Госюриздат, 1960. – 193 с.

159. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1. (із змінами та доповненнями)
160. Страхование право / Под ред. А.И. Худякова. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – 691 с.
161. Страхування: Підручник / Артюх Т.М., Бабко В.Л., Бабко Т.В. та ін. – К.: КНЕУ, 1998. – 526 с.
162. Рейтман Л.И. Личное страхование при социализме – М.: Финансы и статистика, 1982. – 142 с.
163. Толстой Ю.К. К теории правоотношения. – Л.: Из-во ЛГУ, 1959. – 281 с.
164. Турбанов А.В. Финансово-правовые основы создания и функционирования системы страхования банковских вкладов в Российской Федерации: Автореф. дис. ... д-ра. юрид наук. – М., 2004. – 48 с.
165. Угода про партнерство та співробітництво між Європейським співтовариством та Україною, підписана 16.06.1994 р., ратифікована 10.11.1994 р. ЗУ № 237/ 947 ВР // Законодавство України про страхування: Збірник нормативних актів / За ред. П.Д. Біленчука, О. Ф. Філонюка, І. В. Яковенка. – К.: Атіка, 1999. – 560 с.
166. Удалов В.А. Правовое регулирование имущественных и неимущественных отношений. М.: ГАСИС, 2001. – 240 с.
167. Фінансове право: Навч. посібник: В 2 т. / Л.К. Воронова (упоряд.), М.П. Кучерявенко (упоряд.) – Х. : Консум, 1999. – Т. 1 – 575 с.
168. Фінансове право: Підручн. / Керівник авт. колективу і відп. ред. Л.К. Воронова. – Видання друге, виправлене та доповнене. – Х.: Консум, 1999. – 496 с.
169. Фінанси: Навчальний посібник в 2- х частинах / [Баранова В.Г., Волохова І.С., Хомутенко В.П. та ін.] за заг. ред. Баранової В.Г. – Одеса: Атлант, 2015. – ч.1. – 344 с
170. Місцеві фінанси: підручник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко. – К. : УБС НБУ, 2015. – 579 с.

171. Про затвердження форми податкової декларації про майновий стан і доходи та Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи: Затв. Наказ Міністерства фінансів України від 02.10.2015 № 859 // Офіційний вісник України від 17.11.2015 — 2015 р., № 89, стор. 102, стаття 2987, код акту 79250/2015. (із змінами та доповненнями)
172. Тарасенко, І. О. Фінанси підприємств : підручник / І. О. Тарасенко, Н. М. Любенко. – К. : КНУТД, 2015. – 360 с. – ISBN 978-966-7972-43-1.
173. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін ; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. Ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К.: КНЕУ, 2013. – 519 с.
174. Харитонов Є.О. Деякі методологічні проблеми адаптації правових систем України і Росії/ Є.О. Харитонов // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Одеса: Юрид. л-ра, 2002. – Вип. 15. – С. 102-109.
175. Харитонova О.І. Поняття і ознаки публічних правовідносин // Вісник академії правових наук України/ О.І. Харитонova. – 2002. – № 1. – С. 39-40.
176. Худяков А.И. К вопросу о предмете и методах финансового права // Пробл. фін. права. – Вип. 1. – Чернівці, 1996. – С. 32-36.
177. Царьова Л.К. Організаційно-правові основи фінансового контролю в Україні: [Навчально-методичний посібник]/ Л.К. Царьова. – Одеса: Юрид. л-ра, 1999. – 79 с.
178. Цивільний кодекс України: Коментар. – Х.: ТОВ „Одисей”, 2003. – 856 с.
179. Цимбал Тетяна Яківна. Держава, право та податкова система України (у схемах): Навч. посіб. для студ. юрид. спец. / Державна податкова адміністрація України; Академія держ. податкової служби України. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 45 с.
180. Цыпкин С.Д. Финансово-правовые институты, их роль в совершенствовании финансовой деятельности государства/ С.Д. Цыпкин. – М.: Изд-во МГУ им. М.В. Ломоносова, 1983. – 79 с.
181. Шахов В.В. Введение в страхование/ В.В. Шахов. – 2-е Изд. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 289 с.

182. Шахов В.В. Страхование: [Учебник]/ В.В. Шахов. – М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. – 285 с.
183. Шахов В.В. Страхование как самостоятельная экономическая категория // Финансы/ В.В. Шахов. – 1995. – № 2. – С. 36-40.
184. Шевчук О.Р., Ороновська М.Є. Фінансово - правові принципи страхування в Україні/ О.Р. Шевчук, М.Є. Ороновська // . – Порівняльно-аналітичне право. – 2017. – № 4. – С. 214-216
185. Шевчук О.Р. Поняття та правова природа фінансових послуг/ О.Р. Шевчук// . – Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 5 (197)– С. 29 – 32
186. Шевчук О.Р. Ринок фінансових послуг як об'єкт наукового дослідження фінансово-правової науки/ О.Р. Шевчук// . – Адвокат. – 2012. – №10(121). – С. 29 –32
187. Шевчук О.Р., Ментух Н.Ф. Фінансово–правові засади діяльності Національного банку України у сфері стабілізації грошово–кредитного та валютного ринків України. // О.Р. Шевчук, Ментух Н.Ф.// . – Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. – 2012. – №30. –Т.2. – С. 29 –32
188. Шелехов К.В., Бигдаш В.Д. Страхование: Учеб. пособ. – К.: МАУП, 1998. – 419 с.
189. National Association of Insurance Commissioners, Model Laws, Regulations and Guidelines, v.3, Model Regulation to Define Standards and a Commissioner's Authority For Companies Deemed to Be in Hazardous Financial Condition § 4.B (Model 385)
190. New York State, Report of Joint Committee of the State and Assembly of the State of New York to Investigate and Examine into the Business and Affairs of Life Insurance Companies Doing Business in the State of New York
191. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемчушенко (гол. ред.) та ін. – К.: Укр. енциклопедія, 1998 р. – Т. 5. – 736 с.
192. First Council Directive 73/239/EEC of 24 July 1973 on the co-ordination of the laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of direct insurance other than life assurance/ - Official Journal of the European Communities. – № L 228/3. – 16.08.1973.

193. Ящищак О.Р. Правовий статус саморегульованих організацій на ринку фінансових послуг/ О.Р. Ящищак//. – Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2008. – № 4 (28). – С. 229 – 234